

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

KRISTINA BANDZEVIČIENĖ

**VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO
BIUDŽETO ANALIZĖ 2005-2010 METAIS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
dr. I. Panovas**

VILNIUS, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO
BIUDŽETO ANALIZĖ 2005-2010 METAIS

Ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62404S109

Vadovas
dr.

I. Panovas

2011 05

Atliko
VPRmis9-01 gr. stud.

K. Bandzevičienė

2011 05 20

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS	8
1. SOCIALINIS DRAUDIMAS	9
1.1. Lietuvos socialinio draudimo pradžia	9
1.2. Socialinis draudimas 1940-1990 metais	11
1.3. Socialinis draudimas atkūrus Nepriklausomybę Lietuvoje	13
2. LIETUVOS VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO SISTEMA	14
2.1. Valstybinio socialinio draudimo administravimas	14
2.2. Valstybinio socialinio draudimo fondas	18
2.2.1. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos	19
2.2.2. Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidos	22
2.3. Valstybinio socialinio draudimo įmokos ir jų tarifai	25
2.4. Valstybinio socialinio draudimo išmokos	28
3. VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO BIUDŽETO ANALIZĖ 2005-2010 METAIS	41
3.1. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos ir išlaidos 2005- 2010 metais	42
3.2. Socialinio draudimo fondo deficitas	43
4. VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO BIUDŽETO PROGNOZĖS 2011-2012 METAMS IR JO SUBALANSUOTUMO PROBLEMOS SPRENDIMO KRYPTYS	46
4.1. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozės 2011-2012 metams	46
4.2. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto subalansuotumo problemos sprendimo kryptys	49
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	57
LITERATŪRA.....	59
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	62
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	63
PRIEDAI.....	65

PRIEDAI

1 priedas. „Sodros“ įmokų tarifų dydžiai draudžiamoms asmenų grupėms	66
2 priedas. Valstybinio socialinio draudimo fondo mokamų išmokų gavėjų skaičiaus (tūkst. žm.) pagal pensijų rūšis 2005-2010 metais	69
3 priedas. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų ir išlaidų kitimas 2005-2010 metais	70

LENTELĖS

1 lentelė. Bendrojo valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo (procentais) paskirstymas pagal draudimo rūšis 2005-2010 metais	27
2 lentelė. Bazinės pensijos dydžiai (litas) 2005-2010 metais	35
3 lentelė. Valstybinio socialinio draudimo vidutinės pensijos (litas) ir jų kitimas (procentais) 2005-2010 metais	36
4 lentelė. Pagrindiniai Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklą apibūdinantys rodikliai 2005-2010 metais	41
5 lentelė. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto įmokų prognozė 2011-2012 metams, padidinus ir draudėju, ir apdraustųjų įmokų tarifus vienu procentu	49
6 lentelė. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidų ir pajamų prognozė 2011-2012 metams, ilginant pensinį amžių	51
7 lentelė. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidų ir pajamų prognozė 2011-2012 metams, padidinus ir draudėju, ir apdraustųjų įmokų tarifus vienu procentu ir ilginant pensinį amžių	53

PAVEIKSLAI

1 pav. Valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema	15
2 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos	20
3 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidos	23
4 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo mokamų išmokų gavėjų skaičiaus pasiskirstymas (procentais) pagal pensijų rūšis 2005-2010 metais	30
5 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo mokamų išmokų gavėjų skaičiaus (tūkst. žm.) kitimas pagal pensijų rūšis 2005-2010 metais	30
6 pav. Netekto darbingumo (invalidumo) pensijos augimas 2005-2010 metais	32
7 pav. Našlių ir našlaičių pensijos augimas 2005-2010 metais	33
8 pav. Vidutinės kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas kitimas 2005-2010 metais ...	34
9 pav. Valstybinio socialinio draudimo pensijos sudėtis	35
10 pav. Bazinės pensijos dydžiai (litais) ir jų kitimas (procentais) 2005-2010 metais	36
11 pav. Vidutinės mėnesio motinystės (tėvystės) pašalpos ir vidutinės tėvystės pašalpos augimas 2005-2010 metais	38
12 pav. „Sodros“ biudžeto pajamos ir išlaidos 2005-2010 metais	44
13 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidų prognozė pagal trendą, mln. Lt.....	46
14 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų prognozė pagal trendą, mln. Lt.....	47
15 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto perspektyva 2011-2012 m., mln. Lt	48
16 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozė 2011-2012 m., mln. Lt	48
17 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų ir išlaidų (mln. Lt) prognozė, padidinus ir draudėjų, ir apdraustųjų įmokų tarifus vienu procentu	50
18 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozės mln. Lt, padidinus draudėjų ir apdraustųjų įmokų tarifus vienu procentu	50
19 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų ir išlaidų (mln. Lt) prognozė pagal trendą pailginus pensinį amžių	52
20 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozės mln. Lt pailginus pensinį amžių	53
21 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų ir išlaidų (mln. Lt) prognozė pagal trendą (III variantas)	54

22 pav. 2011-2012 metais Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozės mln. Lt (III variantas)	55
23 pav. 2011-2012 metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozės mln. Lt didinant 1 procentu apdraustųjų ir draudėjų mokamų įmokų tarifus bei ilginant pensinį amžių	55

IVADAS

Temos aktualumas. Socialinis draudimas yra viena iš svarbiausių socialinės apsaugos sistemos dalių. Tai yra neatsiejama mūsų gyvenimo dalis, kuri lydi žmogų nuo dar negimusio kūdikio iki pat mirties. Valstybinio socialinio draudimo sistema pagrįsta solidarumo principu: dirbantys žmonės, mokėdami įmokas, remia pensininkus, neįgaliuosius, bedarbius. Todėl labai svarbu, kad šiai sričiai būtų skiriamas ypatingas dėmesys.

Problema. Lietuvos socialinio draudimo sistema susiduria su problemomis, nuo kurių spendimo priklausys būsimų pensininkų finansinė gerovė. Socialinio draudimo sistemos stabilumas priklauso nuo Valstybinio socialinio draudimo fondo subalansuotumo – pajamų ir išlaidų santykio.

Tyrimo objektas – Valstybinio socialinio draudimo fondo įmokos ir išmokos.

Tyrimo tikslas – išanalizavus Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistemą, teisinius aktus, statistinius duomenis, įvertinti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą ir pateikti siūlymus dėl jo subalansuotumo.

Tikslui įgyvendinti keliami šie **uždaviniai**:

1. apžvelgti socialinio draudimo sistemą, Valstybinio socialinio draudimo fondo struktūrą;
2. atlikti 2005-2010 metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto analizę, įvertinat įmokų ir išmokų struktūrą bei kitimą įtakojančius veiksnius;
3. pateikti siūlymus dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo subalansuotumo.

Tyrimo metodai – statistinių duomenų analizė ir sintezė, lyginimo, apibendrinimo, horizontalioji, vertikalioji analizė, grafinis ir prognozavimo.

1. SOCIALINIS DRAUDIMAS

Socialinis draudimas – draudimo rūšis, sudaranti didžiausią socialinės apsaugos sistemos dalį. Pagrindinis socialinio draudimo sistemos tikslas – garantuoti pajamas apdraustiesiems netekus darbingumo dėl ligos, motinystės, senatvės, invalidumo (netekto darbingumo) ar kitais atvejais. Teisinga socialinė politika yra svarbus kiekvienos demokratinės valstybės saugumo ir stabilumo garantas. Kiekviena valstybė kuria savo socialinės apsaugos modelį.

Socialinio draudimo idėja pradėjo formuotis XVII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje. Pirmieji darbo apsaugos įstatymai, kurie turėjo pagerinti socialinę ir ekonominę padėtį, buvo išleisti XIX a. antroje pusėje Vokietijoje – dėl draudimo ligos, nelaimingų atsitikimų, invalidumo, senatvės. Šiuo pavyzdžiu pasekė ir kitos Europos valstybės. Pasaulinėje praktikoje, atsižvelgiant į socialinio draudimo elementus, išskiriamos šios socialinės apsaugos sistemos:

- *Bismarko* – pagal šią teoriją socialinis draudimas skirtas tik dirbantiems – išmokos priklauso nuo stažo, įmokų dydžio ir socialinės rizikos atsiradimo;
- *Beveridžo* – pagal šią teoriją socialinis draudimas skirtas visiems gyventojams – pašalpos finansuojamos per mokesčių sistemą.

Po Antrojo pasaulinio karo prasidėjo socialinės idėjos įgyvendinimo etapas. Buvo kuriama socialinė apsaugos sistema, apimanti ir socialinį draudimą.

Valstybinis socialinis draudimas – socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims ir įstatymų nustatytais atvejais jų šeimos nariams dėl draudiminių įvykių prarastos darbo pajamos arba apmokamos papildomos išlaidos.

1.1. Lietuvos socialinio draudimo pradžia

Lietuvos socialinio draudimo pradžia – 1926 m. kovo 23 d., kai 2-asis Lietuvos prezidentas Aleksandras Stulginskis paskelbė Vyriausiosios socialinio draudimo valdybos įstatymą ir prie Vidaus reikalų ministerijos buvo įsteigta Valdyba. Šiame įstatyme buvo nurodyta, kad Valdyba steigiama „socialinio draudimo reikalams tvarkyti“: steigti ligonių kasas, tvirtinti jų sąmatas, rūpintis socialine globa – steigti ir prižiūrėti našlaičių ir senelių prieglaudas ir pan.

Tarpukaryje Lietuva stengėsi vyti pensijų srityje kur kas toliau pažengusias Vakarų ir Vidurio Europos valstybes. Rengdama savus įstatymus naudojosi kitų Europos valstybių, ypač Vokietijos įstatymų pavyzdžiais (Lazutka R., 2007).

Tarpukario laikotarpiu Lietuvoje labiausiai buvo išplėtotas ligos draudimas, tik prieš II-ąjį pasaulinį karą buvo įvestas nelaimingų atsitikimų darbe draudimas. Ligonių kasos Lietuvoje pradėtos steigti 1928 m. pabaigoje. Buvo įsteigta 16 ligonių kasų: dešimt teritorinių kasų, o kitos – atskirų

įstaigų ir įmonių. Ligonijų kasų įstatymas numatė, kad ligos draudimu draudžiami visi, kurie tarnauja valstybei, savivaldybėms ar privatiems asmenims bei jų šeimų nariai. Minėtame įstatyme buvo numatytos ir išimty: ligos draudimu nebuvo draudžiami žemės ūkio darbininkai, valstybės tarnautojai ir darbuotojai, kurie uždirba daugiau kaip 400 Lt per mėnesį. Tuo būdu socialinis draudimas tarpukario Lietuvoje apėmė nedidelę šalies gyventojų dalį – du trečdaliai tuometinės Lietuvos gyventojų buvo žemdirbiai ir jie nebuvo draudžiami. Draudimas suteikė nemokamą gydymą, ligos, laidojimo, motinystės ir žindymo pašalpas. Ligos pašalpa, kurios dydį nustatydavo ligonijų kasa, sudarė nuo 50 iki 100 proc. algos, atsižvelgiant į ligonio šeimos padėtį.

Ligos draudimas buvo finansuojamas įmokomis, kurios negalėjo būti didesnės už 3 proc. algos ir 40 proc. šios sumos mokėjo darbdavys, o 60 proc. – apdraustasis. Nuo 1934 m. įmokos tarifas padidėjo iki 6 proc. algos, iš kurių 3 proc. mokėjo darbdavys ir 3 proc. apdraustasis. Valstybės išdas mokėjo 5 proc. draudėjų ir narių įmokų sumos. 1938 metų statistikos duomenimis, ligonijų kasose buvo 141 375 apdraustųjų, iš kurių 77 504 buvo kasų nariai ir 63 871 jų šeimų nariai, – tai sudarė 3 – 4 proc. šalies gyventojų.

1936 metais buvo priimtas Draudimo nuo nelaimingų atsitikimų įstatymas, pagal kurį privalomai draudžiami fabriku, miško įmonių, statybų, kelių, uostų, telegrafo bei gatvių tvarkymo darbininkai ir tarnautojai. Po dviejų metų buvo priimtas Nukentėjusių nuo nelaimingų atsitikimų dirbančiųjų žemės ūkiuose aprūpinimo įstatymas.

Pagal įstatymą nukentėjusiam buvo teikiama medicininė pagalba, laikinojo nedarbingumo ir laidojimo pašalpos, taip pat invalidumo ir maitintojo netekimo pensijos. Nedarbingumo pašalpa sudarė du trečdalius algos ir buvo pradėdama mokėti nuo ketvirtosios nedarbingumo dienos. Invalidumo pensija buvo lygi 75 proc. algos, o netekus mažiau kaip 100 proc. nedarbingumo, jos dydis buvo mažinamas priklausomai nuo nedarbingumo laipsnio. Vietoje pensijos invalido pageidavimu galėjo būti mokama 10 metų pensijos dydžio vienkartinė pašalpa. 1937 metais nelaimingų atsitikimų darbe buvo užregistruota 2504, o 1939 m. šis skaičius padidėjo iki 5824.

1937 m. pradėjo veikti draudimo nuo nelaimingų atsitikimų kasa – centrinė įstaiga, kuri tvarkė draudimą nuo nelaimingų atsitikimų visoje Lietuvoje, skyrė ir mokėjo pašalpas bei pensijas. Įmokas rinko ligonijų kasos.

Tarpukario Lietuvoje buvo pradėtas įgyvendinti pensijų draudimas – valstybė mokėjo pensijas kariams, valstybės tarnautojams bei pasižymėjusiems visuomenės veikėjams. Teisę į pensiją turėjo asmuo, ištarnavęs valstybinėje tarnyboje 25 metus. Tuo metu pensijos dydis sudarė 60 proc. buvusios algos.

Nedarbo draudimo pradžia – 1919 metai, kai buvo priimti Darbo biržų įstatymai. Jie numatė nemokamas paslaugas ieškantiems darbo ir ieškantiems darbininkų. Darbo biržas išlaikė savivaldybės savo lėšomis. Bedarbiams buvo organizuojami viešieji darbai ir teikiami pietūs varguomenės

valgyklose.

Pradėjusi pensijų sistemos kūrimą, tarpukario nepriklausoma Lietuva neturėjo galimybės jo užbaigti. Sovietų Sąjungos okupacija lėmė tolesnę pensijų sistemos raidą penkeriems dešimtmečiams (Lazutka R., 2007).

Tarpukario Lietuvos socialinio draudimo istoriją 1940 m. užbaigė Liaudies komisarų taryba, savo nutarimu Socialinio aprūpinimo komisariatui perdavusi visas socialinės paskirties įstaigas, ligonių kasą bei Vyriausiąją socialinio draudimo tarybą.

1.2. Socialinis draudimas 1940-1990 metais

Okupavus Lietuvą buvo pritaikytas sovietinis socialinio draudimo modelis, pagal kurį valstybinis socialinis draudimas buvo taikomas visiems darbininkams ir tarnautojams, nepriklausomai nuo darbo trukmės ir apmokėjimo formų. Socialinis draudimas buvo vykdomas tik valstybės lėšomis – įmokas mokėjo įmonės ir organizacijos, patys darbuotojai jokių socialinio draudimo įnašų iš savo atlyginimo nemokėdavo. Socialinio draudimo išmokos nepriklausė nuo įmokų mokėjimo fakto.

Iki 1990 metų socialinio draudimo funkcijas Lietuvoje vykdė profesinės sąjungos. Jos valdė socialinio draudimo lėšas, joms priklausančias sanatorijas, profilaktoriumus, poilsio namus, kultūros ir švietimo, turizmo ir sporto įstaigas. Visi įnašai patekdavo į bendrą socialinio draudimo biudžetą, kuris buvo dalis TSRS valstybinio biudžeto – Lietuva savo atskiro valstybinio socialinio draudimo biudžeto neturėjo. Lietuvos įmonės, įstaigos ir organizacijos profesinėms sąjungoms mokėjo įnašus, kurie buvo diferencijuoti, nuo 2,4 proc. iki 18 proc. darbuotojo uždarbio, priklausomai, kokiai profesinei sąjungai įmonė ar organizacija priklausė. Darbdaviai, vietinių profsąjungų leidimu, iš šių lėšų mokėdavo išmokas: pensijas dirbantiems pensininkams, laikino nedarbingumo, nėštumo ir gimdymo, vaikų gimimo, vaikų priežiūros, laidojimo ir kitas pašalpas. Kadangi socialinio draudimo biudžetas nebuvo atskirtas nuo visasąjunginio valstybės biudžeto, buvo deklaruojama, jog visos išmokos mokamos valstybės lėšomis.

Laikino nedarbingumo pašalpos buvo mokamos nuo pirmos nedarbingumo dienos iki kol darbuotojas pasveiks arba bus pripažintas invalidu. Pašalpos dydis priklausė nuo atlyginimo dydžio, nuo nepertrauktojo darbo stažo bei nuo narystės profsąjungoje. Tuo tarpu nepriklausantiems profsąjungai pašalpa buvo mažinama 50 procentų. Be to, dar buvo nustatyti atskiri dydžiai privilegijuotoms gyventojų grupėms, pavyzdžiui, karo invalidams. Nėštumo ir gimdymo pašalpa buvo mokama 100 procentų darbo užmokesčio dydžio nepriklausomai nuo nepertrauktojo darbo stažo ar narystės profsąjungoje. Kūdikio gimimo pašalpa buvo mokama vienam iš tėvų, išdirbusiam įmonėje be pertraukos ne mažiau kaip tris mėnesius. Ji buvo 30 rublių dydžio už kiekvieną gimusį vaiką. Laidojimo pašalpa buvo mokama mirus darbuotojui arba jo išlaikomam šeimos nariui. Laidojimo

pašalpa priklausė nuo laidojimo vietos ir mirusiojo amžiaus: jei laidojama mieste, tai pašalpa mirus vyresniems kaip 10 metų amžiaus mokama 20 rublių, o jaunesniems kaip 10 metų – 10 rublių, o jei laidojama kaimo vietovėje – tai atitinkamai 10 ir 5 rubliai.

Socialistinėje pensijų sistemoje buvo išskiriamos šios pensijos: senatvės, invalidumo ir maitintojo netekimo atvejais, taip pat asmenims, ėjusiems nustatytą laiką tam tikrą tarnybą. Senatvės pensijos amžius buvo 55 metai vyrams ir 50 metų moterims. Senatvės pensijai gauti buvo nustatytas 25 metų darbo stažas vyrams ir 20 metų moterims. Pensijos buvo skiriamos pagal TSRS valstybinių pensijų įstatymą, o reikalingos lėšos jų mokėjimui buvo pervedamos iš Maskvos.

Sovietiniu laikotarpiu socialinis draudimas nebuvo atskirtas nuo socialinės paramos – buvo stengiamasi sudaryti vaizdą, kad valstybė rūpinasi visais žmonėmis.

Persitvarkymo laikotarpiu tapo aišku, kad didžioji valstybė (TSRS) nepajėgi pakelti socialinio aprūpinimo naštos – 1990 metais Lietuvai socialinėms reikmėms buvo suplanuotas 420 mln. rublių deficitas. Tai paskatino Lietuvą atsiskirti nuo centralizuoto biudžeto ir ieškoti savų finansavimo šaltinių.

1.3. Socialinis draudimas atkūrus Nepriklausomybę Lietuvoje

Socialinio draudimo pamatai Lietuvoje buvo padėti 1990 metais, kai vasario 13 dieną tuometinė Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą “Dėl Lietuvos TSR Valstybinio socialinio draudimo sistemos pertvarkymo”, kuriame nurodoma iš Lietuvos profesinių sąjungų perimti socialinį draudimą valstybės žinion.

1990 metų kovo 15 dieną buvo sukurta Vyriausioji valstybinio socialinio draudimo valdyba prie Darbo ir socialinio aprūpinimo ministerijos, kuriai buvo pavesta vykdyti socialinio draudimo funkcijas. Vyriausioji valstybinio socialinio draudimo valdyba ir jos teritoriniai skyriai pradėjo registruoti draudėjus, rinkti įmokas, organizuoti ir kontroliuoti išmokų operacijas, vykdyti valstybinio socialinio draudimo biudžetą.

1990 m. spalio 23 d. buvo priimamas Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas, kuris socialinį draudimą atskyrė nuo globos ir rūpybos ir įteisino savarankišką socialinio draudimo biudžetą.

1991 metų gegužę įsigalioja LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, įtvirtinęs socialinio draudimo rūšis, finansus bei valdymą. Įstatyme buvo apibrėžta, kad „valstybinis socialinis draudimas – valstybės nustatytų socialinių ekonominių priemonių sistema, teikianti apdraustiesiems Respublikos gyventojams, taip pat numatytais atvejais apdraustųjų šeimų nariams gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų, jei jie negali dėl įstatymo numatytų priežasčių apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų ir dėl įstatymo numatytų priežasčių turi papildomų išlaidų.“

Per pirmuosius penkerius nepriklausomybės metus pavyko sukurti įmokomis nuo algų finansuojamą socialinio draudimo sistemą (Lazutka R., 2007). Per penkis socialinio draudimo gyvavimo metus buvo suformuota teisinė bazė, sukurti struktūriniai padaliniai, pradėtos kurti kompiuterinės informacinės duomenų bazės.

1994-1995 m. vyko pensijų reforma. 1995 m. sausio 1 d. įsigaliojo Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas. Jis pakeitė iki tol galiojusį dar 1956 metais sovietinį pensijų skyrimo ir mokėjimo įstatymą.

Naujoji sistema buvo orientuota į ateitį ir turėjo būti taikoma tiems asmenims, kurie į pensiją išeis po 1995 metų sausio 1 d., tai yra, po įstatymo įsigaliojimo datos. Tačiau Seimo sprendimu, remiantis naujuoju įstatymu, buvo perskaičiuotos visų pensininkų pensijos, taikant pensijos nemažinimo taisyklę. Padidėjusioms pensijoms mokėti „Sodrai“ papildomai prireikė 130 mln. litų. Įsigaliojus naujam pensijų įstatymui pradėjo veikti pensijų indeksavimo mechanizmas: pensijos didinamos didinant bazinę pensiją bei draudžiamąsias pajamas. 1995 metais bazinė pensija buvo padidinta 3, o draudžiamosios pajamos – 4 kartus. Šiam tikslui prireikė dar 153 mln. litų. Iš viso padidėjusioms pensijoms mokėti 1995 metais reikėjo papildomai 283 mln. Lt.

1995 metais Seimas priėmė sprendimą dar kartą perskaičiuoti pensijas. Šį kartą atsižvelgiant į palankiausią uždarbį. Padidėjusioms pensijoms mokėti 1996 metais prireikė papildomai 216,4 mln. litų.

1995 metų laikotarpis į „Sodros“ istoriją įėjo kaip vienas sunkiausių. Pensijų reforma pareikalavo daug papildomų lėšų, vėlavo pensijos ir kitos socialinės išmokos. Be to, tuometinė bankų krizė neaplenkė ir „Sodros“.

1997 metais, vykdant sveikatos reformą, sveikatos draudimo funkcijos iš „Sodros“ perėjo ligonių kasoms. Buvo įkurtas atskiras Sveikatos draudimo fondas.

1999 metais priimtas Pensijų fondų įstatymas. Šis įstatymas sudarė galimybes pensijų fondų steigimui ir veiklai. Tikimasi, kad privatūs pensijų fondai papildys esamą socialinio draudimo pensijų sistemą ir šalies gyventojams sudarys geresnes sąlygas pasirūpinti savo ateitimi.

2000 m. įstatymu įteisinta nauja draudimo rūšis – nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų draudimas.

2003 m. pradėta pensijų sistemos reforma. Nuo 2004 m. sausio 1 d. gyventojai dalį įmokų „Sodrai“ gali savarankiškai nukreipti pensijoms kaupti.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvos socialinio draudimo pradžia – 1990 metai, kai buvo įteisintas savarankiškas socialinio draudimo biudžetas, atskirtas nuo valstybės biudžeto. Per pirmuosius penkerius socialinio draudimo gyvavimo metus buvo suformuota teisinė bazė, sukurti struktūriniai padaliniai, pradėtos kurti kompiuterinės informacinės duomenų bazės.

2. LIETUVOS VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO SISTEMA

Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistema remiasi solidarumo ir einamojo finansavimo (angl.– pay-as-you-go) principais. Tai reiškia, kad dirbantys žmonės, mokėdami socialinio draudimo įmokas į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą, garantuoja pajamas tiems, kurie dėl įstatymais numatytų socialinių rizikų negali patys užsidirbti pragyvenimui reikalingų lėšų. Surinktos socialinio draudimo įmokos nėra kaupiamos ir investuojamos, o iš karto paskirstomos tam tikrų socialinio draudimo išmokų (pensijų ir kt. išmokų) gavėjams.

Socialinė apsaugos sistema gali būti apibūdinama kaip būdų ir priemonių visuma, siekiant apsaugoti žmones nuo socialinių rizikų. Socialinė apsauga apima tokias rizikas, kaip senatvė, mirtis, liga, neįgalimas, našlystė, nedarbas ar šeimos padidėjimas (Lezgovko A., Barauskaitė J., 2007).

Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje buvo kuriamas kaip savarankiška sistema – socialinio draudimo biudžetas buvo atskirtas nuo valstybės biudžeto. Tai reiškia, kad jo lėšos naudojamos tik Valstybinio socialinio draudimo įstatyme numatytoms išmokoms, nenaudojant jų kitiems, su socialiniu draudimu nesusijusiems tikslams. Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistema remiasi einamojo finansavimo principu. Socialinis draudimas apima beveik visus Lietuvos gyventojus: samdomi darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys moka socialinio draudimo įmokas, o įvykus draudimui įvykiui gauna valstybinio socialinio draudimo išmokas (pensijas, pašalpas, kompensacijas).

Lietuvoje valstybinio socialinio draudimo draudžiama apie 1,5 milijono gyventojų. Kasmet į Valstybinio socialinio draudimo fondą surenkamų įmokų dalis sudaro apie 40 procentų lėšų, lyginant su nacionaliniu biudžetu.

2.1. Valstybinio socialinio draudimo administravimas

Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistemą sudaro:

- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
- Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba
- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos („Sodra“)
- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai
- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Užsienio išmokų tarnyba
- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrius
- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Mokymo centras

1 paveiksle pavaizduota Valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema.

Šaltinis: Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje, 2009.

1 pav. Valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema

Socialinio draudimo sistemos dalyviai yra:

- Valstybinė mokesčių inspekcija
- Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
- Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos
- Pensijų kaupimo bendrovės
- Draudėjai, apdraustieji, išmokų gavėjai

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija vykdo įstatymų ir kitų teisės aktų jai pavestų socialinės apsaugos ir darbo sričių valstybės valdymo funkcijas ir įgyvendina šiose srityse valstybės politiką. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija apibrėžia socialinės politikos tikslą – koordinuoja darbo rinkos politiką, sudarant sąlygas žmonių saugiam darbui ir tinkamam darbo užmokesčiui gauti, bei įvairiapusiai rūpinantis žmogumi, kai jis pats negali savimi pasirūpinti, nes neteko pragyvenimui reikalingų pajamų arba sveikatos. Ministerija atsako už socialinės apsaugos ir

darbo srities įstatymų leidybą, remia ir koordinuoja šalyje atliekamus šios srities mokslo tyrimus, rūpinasi ministerijos įsteigtų ar jai priskirtų įstaigų veikla.

Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba prižiūri Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklą. Tarybą sudaro penkiolika lygiateisių narių, atstovaujančių apdraustųjų interesus ginančioms organizacijoms, darbdavių organizacijoms bei valstybės valdymo institucijoms. Tarybos sudėtį tvirtina Vyriausybė. Taryba nagrinėja ir teikia pasiūlymus bei išvadas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai apie tai, kaip įgyvendinami socialinį draudimą reglamentuojantys teisės aktai ir vykdoma Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos veikla, svarsto ir teikia išvadą dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto projekto bei jo įvykdymo ataskaitos, teikia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai siūlymus dėl socialinio draudimo įmokų tarifų, asignavimų iš valstybės biudžeto skyrimo, Valstybinio socialinio draudimo fondo rezervo sudarymo ir kt.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba – viešojo administravimo įstaiga, organizuojanti valstybinį socialinį draudimą ir vykdanči operatyvų Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų tvarkymą bei apskaitą. Valdybai vadovauja direktorius, kurį skiria ir atleidžia Socialinės apsaugos ir darbo ministras Valstybės tarnybos įstatymo nustatyta tvarka. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos veikla finansuojama iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų, o jos teises ir pareigas nustato Valstybinio socialinio draudimo įstatymas bei Valstybinio socialinio draudimo fondo įstaigų nuostatai.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba rengia ir, suderinusi su atitinkamomis valstybės institucijomis, teikia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto projektą bei jo įvykdymo ataskaitą kartu su Valstybinio socialinio draudimo tarybos išvada.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba:

- administruoja socialinio draudimo įmokas;
- užtikrina socialinį draudimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytų socialinio draudimo išmokų teisingą apskaičiavimą, skyrimą;
- organizuoja socialinio draudimo išmokų mokėjimą laiku;
- koordinuoja, metodiškai vadovauja ir užtikrina jai pavaldžių teritorinių skyrių ir įstaigų efektyvų ir kokybišką darbą;
- atlieka kontrolės ir kitas įstatymų ir teisės aktų nustatytas funkcijas.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos administracijos struktūrą sudaro 16 skyrių ir vienas departamentas, kurių veikla organizuojama ir planuojama pagal patvirtintą Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos strateginį, metinį ir tų skyrių metinius veiklos planus.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai pavaldžios 50 įstaigų: 47 Teritoriniai skyriai, Karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrius, Užsienio išmokų tarnyba bei Mokymo centras (žr. 3 pav.).

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos misija – organizuoti socialinį draudimą, vykdyti

operatyvų fondo lėšų tvarkymą ir apskaitą, užtikrinant valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą ir išieškojimą, teisingą duomenų apie draudėjus ir apdraustuosius tvarkymą bei socialinio draudimo išmokų skyrimą ir mokėjimą gavėjams.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos vizija – savo darbu siekti užtikrinti Lietuvos Respublikos įstatymuose garantuojamą Lietuvos gyventojų socialinį draudimą, efektyviai valdant piniginius išteklius ir kokybiškai aptarnaujant klientus.

Misijai įgyvendinti yra nustatyti tokie strateginiai tikslai:

- gerinti valstybinio socialinio draudimo principų įgyvendinimą
- tobulinti veiklos valdymą ir gerinti valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą bei išmokų skyrimą ir mokėjimą gavėjams
- tobulinti finansų valdymą
- plėtoti ir tobulinti informacijos valdymą
- gerinti klientų aptarnavimą ir ryšius su visuomene

„Sodra“ – vienintelė šalies institucija, atsakinga už valstybinio socialinio draudimo vykdymą Lietuvoje.

„Sodros“ prigimtinė paskirtis – užtikrinti susiklosčiusią visuomenėje pajamų diferenciaciją net tuo metu, kai žmonės patys neužsidirba (Lazutka R., 2009).

Teritoriniai skyriai tvarko Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšas, apdraustųjų įskaitą, renka valstybinio socialinio draudimo įmokas, kontroliuoja laikinojo nedarbingumo nustatymo pagrįstumą bei atsako už tai, kad teisingai ir laiku būtų skiriamos ir išmokamos pensijos, pašalpos bei kitos išmokos. Teritorinių skyrių kompetencijoje taip pat yra kokybiško klientų aptarnavimo užtikrinimas, teisės aktų, reglamentuojančių socialinį draudimą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nustatytų socialinio draudimo politikos tikslų ir uždavinių bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos sprendimų įgyvendinimas.

Karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrius teisės aktų nustatyta tvarka organizuoja ir vykdo vidaus tarnybos sistemos pareigūnų, Valstybės saugumo departamento sistemos, Specialiųjų tyrimų tarnybos ir Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos bei jam pavaldžių įstaigų ir įmonių pareigūnų, krašto apsaugos sistemos profesinės karo tarnybos karių ir Antrajame operatyvinių tarnybų departamente prie Krašto apsaugos ministerijos civilinę krašto apsaugos tarnybą atliekančių statutinių tarnautojų, Lietuvos Respublikos kariuomenės privalomosios pradinės karo tarnybos karių ir asmenų, atliekančių alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir Muitinės kriminalinės tarnybos pareigūnų, atliekančių operatyvinę veiklą, socialinį draudimą.

Užsienio išmokų tarnyba įgyvendina Europos Sąjungos teisės aktus, tarptautines sutartis ir susitarimus su kitų valstybių institucijomis ar tarptautinėmis organizacijomis socialinės apsaugos srityje, Lietuvos Respublikos įstatymus bei kitus teisės aktus, reglamentuojančius valstybinio socialinio draudimo išmokų migruojantiems asmenims skyrimą ir mokėjimą.

Mokymo centro pagrindiniai uždaviniai – užtikrinti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos, teritorinių skyrių ir kitų Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų darbuotojų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo organizavimą, tobulinti jų profesines žinias ir įgūdžius.

Visoje valstybinio socialinio draudimo sistemoje dirba apie 3,7 tūkst. darbuotojų (Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje, 2008).

Apibendrinat galima teigti, kad Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistemą sudaro: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM), Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie SADM („Sodra“), Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Užsienio išmokų tarnyba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrius, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Mokymo centras.

Socialinio draudimo sistemos dalyviai yra: Valstybinė mokesčių inspekcija, Lietuvos darbo birža prie SADM, Valstybinė ligonių kasa prie SADM, Pensijų kaupimo bendrovės, Draudėjai, apdraustieji, išmokų gavėjai

2.2. Valstybinio socialinio draudimo fondas

Valstybinio socialinio draudimo fondas veikia nuo 1990 metų. Pagrindinė šio fondo funkcija – valstybinio socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokų rinkimas ir pensijų, pašalpų bei kompensacijų skyrimas ir mokėjimas.

- Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklą reglamentuoja:
- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas
- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas
- Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas
- Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas
- Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas
- Lietuvos Respublikos Pensijų sistemos reformos įstatymas
- Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos Valstybinio socialinio draudimo fondo

biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklės

- kiti Lietuvos Respublikos įstatymai bei teisės aktai.

1990 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas priėmė Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymą, kuris socialinį draudimą atskyrė nuo globos ir rūpybos bei įteisino savarankišką socialinio draudimo biudžetą.

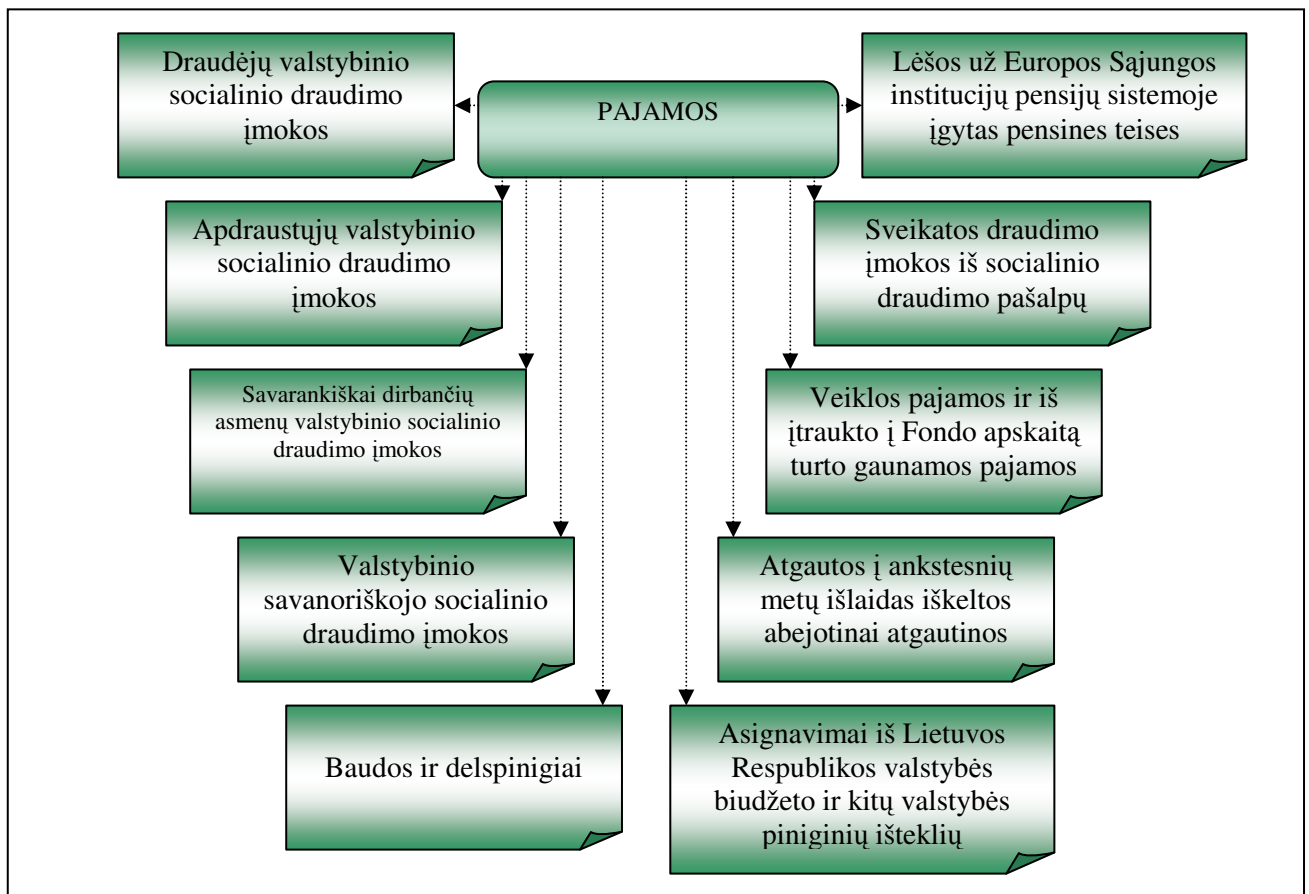
Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas yra savarankiškas, neįtraukiamas į valstybės ir savivaldybių biudžetų sudėtį. Valstybinio socialinio draudimo fondo turtą sudaro ilgalaikis materialusis ir nematerialusis, finansinis turtas, taip pat išankstiniai apmokėjimai bei gautinų ir išieškotinų skolų sumos. Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus valstybiniai fondai neturi juridinio asmens statuso, jie nevykdo jokių sandorių savo vardu. Valstybinio socialinio draudimo fondo turtą patikėjimo teise naudoja, valdo bei juo disponuoja Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba ir jos teritoriniai skyriai.

Lietuvos Respublikos Seimo 2001 m. spalio 11 d. priimtas Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas reglamentuoja Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo tvarką bei rodiklius, pagal kuriuos tvirtinamas biudžetas (pajamų ir išlaidų biudžetinių metų planas) ir biudžeto vykdymo ataskaita, kuri parodo biudžetiniams metams priskirtinas pajamas, neatsižvelgiant į jų gavimo laiką.

2.2.1. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos planuojamos kiekvienai socialinio draudimo įmokų mokėtojų grupei, atsižvelgiant į šalies ūkio plėtros makroekonominės prognozes, numatomus socialinio draudimo įmokų tarifus atskiroms socialinio draudimo rūšims, paskutinių 2 metų draudžiamųjų pajamų bazės ir valstybiniu socialiniu draudimu apdraustųjų skaičiaus kitimą.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų sudėtinės dalys pavaizduotos 2 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis.

2 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos

Savarankiškai dirbančių asmenų socialinio draudimo įmokos planuojamos atsižvelgiant į jų valstybiniam socialiniam draudimui deklaruojamų pajamų dydį, numatomus valstybinės socialinio draudimo pensijos pagrindinės dalies (bazinės pensijos), einamųjų metų draudžiamųjų pajamų bei minimaliosios mėnesinės algos dydžius ir šių asmenų skaičiaus kitimą per paskutinius 2 metus.

Valstybinio socialinio draudimo fondo baudos ir delspinigiai planuojami atsižvelgiant į priskaičiuotas per paskutinius dvejus metus baudų ir delspinigių sumas bei numatomus draudėjų įsiskolinimo ir delspinigių dydžius.

Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimai, skiriami tada, kai dėl Lietuvos Respublikos Seimo ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimtų teisės aktų padidėja kurios nors valstybinio socialinio draudimo rūšies išlaidos arba sumažėja pajamos, o socialinio draudimo įmokų tarifai šiai draudimo rūšiai nekeičiami arba keičiami nepakankamu dydžiu. Sprendimą dėl asignavimų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktus pasiūlymus ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos atliktus skaičiavimus dėl būtinų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų dydžio priima Lietuvos Respublikos Seimas,

priimdamas arba tikslindamas atitinkamų metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymą.

Valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo įmokos planuojamos atsižvelgiant į savanoriškai apsidraudusių asmenų deklaruojamas valstybiniam socialiniam draudimui draudžiamąsias pajamas pagal sudarytas per paskutinius 2 metus valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo sutartis ir šių sutarčių skaičiaus kitimą nurodytuoju laikotarpiu, numatomus valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo įmokų tarifus, bazinės pensijos ir minimaliosios mėnesinės algos numatomus kitiems biudžetiniams metams dydžius, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais nustatytą valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo įmokų mokėjimo ir sutarčių sudarymo tvarką.

Rengiamame Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto projekte numatomos atgautos į ankstesnių metų išlaidas išskeltos abejotinai atgautinos sumos, atsižvelgiant į paskutinių 2 metų atgautas sumas ir jų kitimo tendencijas. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto vykdymo ataskaitoje prie atgautų į ankstesnių metų išlaidas iškeltų abejotinai atgautinų sumų priskiriamos nustatytos sumažėjusios, palyginti su praėjusių metų atidėjimais, sumos.

Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklos pajamos ir iš įtraukto į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto apskaitą turto gaunamos pajamos – tai Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamos iš tiesioginės su valstybiniu socialiniu draudimu susijusios Fondo administravimo įstaigų veiklos (išieškotinos praėjusiais metais neteisėtai padarytos išlaidos, sumos Valstybinio socialinio draudimo fondo padarytai žalai atlyginti ir kita), pajamos iš įtraukto į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto apskaitą turto ir Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų veiklos, tiesiogiai nesusijusios su valstybiniu socialiniu draudimu (palūkanos, dividendai, pajamų, gautinų pardavus ilgalaikį materialųjį turtą, dalis, viršijanti jo likutinę vertę, ir kita), pajamos už Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų teikiamas (suteiktas) paslaugas, tiesiogiai nesusijusias su socialiniu draudimu, pajamos iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir (ar) kitų šaltinių už Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigoms pavestų funkcijų vykdymą ir kitos pajamos. Jų dydis planuojamas atsižvelgiant į Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklos pajamų ir iš įtraukto į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto apskaitą turto gautų pajamų kitimą per paskutinius 2 metus ir kitus veiksnius, turinčius įtakos jų dydžiui.

Asignavimai iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ar kitų valstybės piniginių išteklių gali būti skiriami išlaidoms, susijusioms su pensijų sistemos reforma, kompensuojant socialinio draudimo įmokų sumas, pervedamas į pensijų kaupimo bendrovių valdomus pensijų fondus. Sprendimą dėl šių asignavimų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui priima Lietuvos Respublikos Seimas, priimdamas arba tikslindamas atitinkamų metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymą.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, suderinusi su Socialinės apsaugos ir darbo

ministerija, nustato pajamų skaičiavimo lentelių formas.

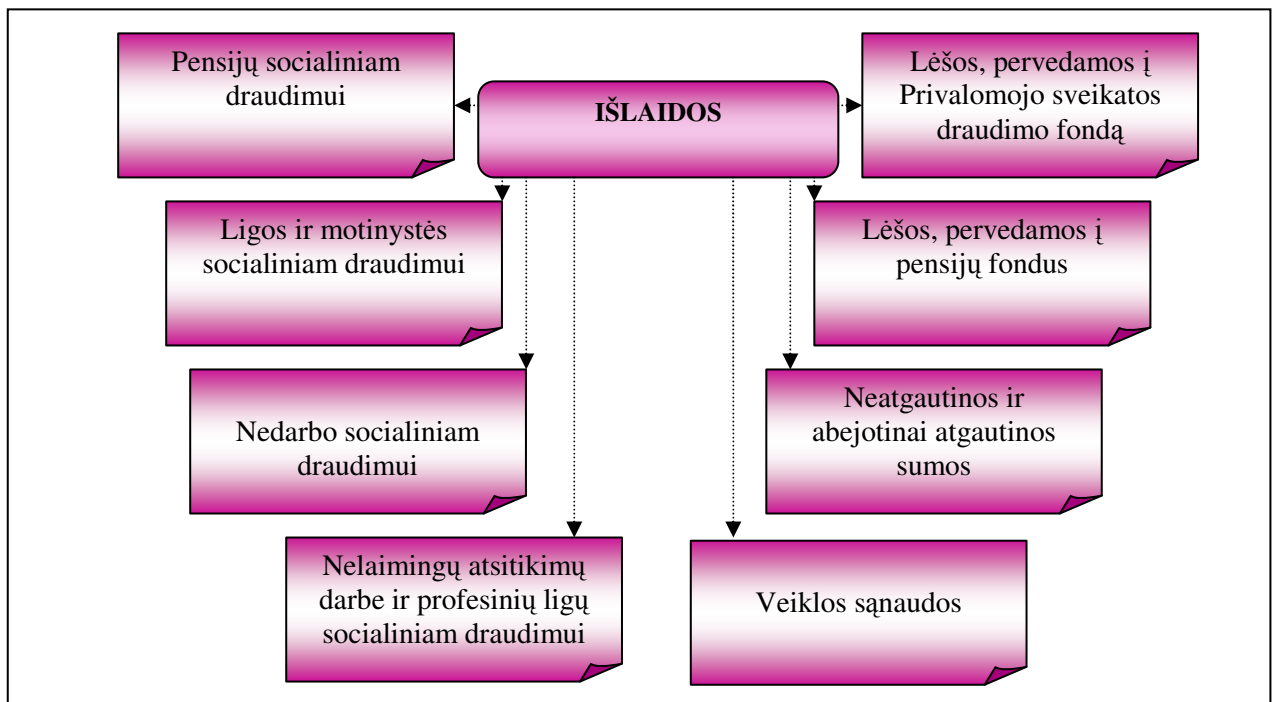
2.2.2. Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidos

Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidos planuojamos atsižvelgiant į šalies ūkio plėtros makroekonominės prognozes, demografinius rodiklius, kitiems biudžetiniams metams numatomus įmokų tarifus atskiroms socialinio draudimo rūšims, taip pat paskutinių 2 metų draudžiamųjų pajamų bazės, savarankiškai dirbančių ar savanoriškuoju socialiniu draudimu apsidraudusių asmenų socialiniam draudimui deklaruotų pajamų sumų, apdraustųjų ir socialinio draudimo išmokų gavėjų skaičiaus kitimą.

Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidų sudėtinės dalys pavaizduotos 3 paveiksle.

Prie pensijų socialinio draudimo išlaidų priskiriamos senatvės, netekto darbingumo (invalidumo), našlių ir našlaičių (maitintojo netekimo) ir ištarnauto laiko pensijos, kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas, numatytos Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatyme, ir išankstinės valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos, numatytos Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų išankstinio mokėjimo įstatyme taip pat šių pensijų gavėjus laidojusiems asmenims išmokėtos pensijų sumos.

Lėšos valstybinėms socialinio draudimo pensijoms mokėti planuojamos pagal kiekvieną jų rūšį, atsižvelgiant į pensijų gavėjų skaičių, valstybinės socialinio draudimo pensijos pagrindinės dalies ir draudžiamųjų pajamų kitimą, taip pat šių pensijų gavėjų skaičiaus ir vidutinių šių pensijų dydžių kitimą per paskutinius 2 metus, gyventojų struktūros (pagal amžiaus grupes) kitimą ir migracijos procesus, kitus veiksnius, turinčius įtakos pensijų gavėjų skaičiui ir nurodytųjų pensijų dydžiams.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis.

3 pav. **Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidos**

Prie ligos ir motinystės socialinio draudimo išlaidų priskiriamos ligos, motinystės ir motinystės (tėvystės) pašalpos, valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo ligos ir motinystės pašalpos, profesinės rehabilitacijos pašalpos.

Lėšos valstybinio socialinio draudimo pašalpoms mokėti planuojamos pagal kiekvieną jų rūšį, atsižvelgiant į jų mokėjimo kitimą per paskutinius 2 metus ir kitus duomenis (gimstamumo ir mirtingumo statistikos rodiklius, pašalpų mokėjimo sąlygų kitimą, apdraustų asmenų sergamumo kitimo tendencijas), kitus veiksnius, turinčius įtakos pašalpų gavėjų skaičiui ir nurodytųjų pašalpų dydžiams.

Prie nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išlaidų priskiriamos ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos pašalpos, netekto darbingumo vienkartinės ir periodinės kompensacijos, vienkartinės draudimo išmokos apdraustajam mirus, periodinės draudimo išmokos apdraustajam mirus, prevencijai skirtos lėšos, numatytos Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme.

Lėšos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokoms planuojamos atsižvelgiant į nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis skaičiaus kitimą per paskutinius 2 metus, prognozuojamas einamųjų metų draudžiamąsias pajamas ir nukentėjusiųjų nuo nelaimingų atsitikimų darbe kompensuojamojo uždarbio dydį, kitus veiksnius, turinčius įtakos išmokų gavėjų skaičiui ir nurodytųjų išmokų dydžiams.

Į Privalomojo sveikatos draudimo fondą pervedamas lėšas sudaro gautos privalomojo sveikatos draudimo įmokos, baudos ir delspinigiai, numatyti Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, vadovaudamasi įstatymais, atsiskaitymus su Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetu gali vykdyti Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo nustatyto dydžio privalomojo sveikatos draudimo įmokų ir iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto finansuojamų sveikatos priežiūros įstaigų socialinio draudimo įmokų tarpusavio įskaitymais.

Į pensijų fondus pervedamas lėšas sudaro pensijų fondams pervedamos valstybinio socialinio pensijų draudimo įmokų dalies, numatytos Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatyme, sumos.

Prie nedarbo socialinio draudimo išlaidų priskiriamos lėšos, skirtos nedarbo socialinio draudimo išmokoms ir kitoms išlaidoms pagal Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymą. Lėšos nedarbo socialiniam draudimui planuojamos atsižvelgiant į socialinės apsaugos ir darbo ministro tvirtinamą nedarbo socialinio draudimo išmokų ir darbo rinkos politikos priemonių finansavimo lėšų ir išlaidų sąmatą.

Neatgautinos ir abejotinais atgautinos sumos planuojamos atsižvelgiant į atidėtas per paskutinius 2 metus neatgautinas ir abejotinais atgautinas sumas ir jų kitimo tendencijas. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto vykdymo ataskaitoje neatgautinas ir abejotinais atgautinas sumas sudaro draudėjų skolos, kurių neįmanoma atgauti, ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos nustatyta tvarka įvertinti atidėjiniai abejotinais atgautinoms sumoms.

Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklos sąnaudas sudaro Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų valstybės tarnautojų ir darbuotojų darbo užmokesčio ir už juos mokamų socialinio draudimo įmokų sumos, prekių ir paslaugų įsigijimo, ilgalaikio materialiojo turto ir nematerialiojo turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos, ilgalaikio turto likutinės vertės dalis, viršijanti pajamas, gautinas pardavus ilgalaikį turtą, kitos Fondo sąnaudos (palūkanos, delspinigiai, nuostolis dėl įtraukto į Fondo biudžeto apskaitą turto vertės sumažėjimo ir kita), patiriamos administruojant visų rūšių socialinį draudimą, socialinio draudimo išmokas, mokamas pagal tarptautines sutartis ar Europos Sąjungos reglamentus dėl socialinės apsaugos, taip pat Fondo valdybos administruojamus registrus, pensijų socialinio draudimo įmokų dalies pervedimą pensijų kaupimo bendrovėms, išmokų, finansuojamų iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ar kitų šaltinių, apskaičiavimą ir mokėjimą. Išmokų, finansuojamų iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ar kitų šaltinių, ir atskirų socialinio draudimo įmokų rūšių administravimo sąnaudų kompensacijos numatomos Lietuvos Respublikos teisės aktuose arba aptiriamos atskiruose susitarimuose su atitinkamas išmokas administruojančiomis institucijomis.

Kiekvienoje Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigoje sudaroma tos

įstaigos veiklos sąnaudų sąmata. Išlaidos šioje sąmatoje nurodomos pagal Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidų klasifikaciją. Visose Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigose naudojama tipinė veiklos sąnaudų sąmatos forma. Sąmatos formą, jos pildymo ir apskaičiavimo tvarką nustato ir tvirtina Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba. Valdyba, suderinusi su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, taip pat nustato lėšų, skirtų valstybinėms socialinio draudimo pensijoms ir valstybinio socialinio draudimo pašalpos mokėti, skaičiavimo lentelių formas.

Apibendrinat galima teigti, kad Valstybinio socialinio draudimo fondas veikia nuo 1990 metų. Pagrindinė šio fondo funkcija – valstybinio socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokų rinkimas ir pensijų, pašalpų bei kompensacijų skyrimas ir mokėjimas.

2.3. Valstybinio socialinio draudimo įmokos ir jų tarifai

Valstybinio socialinio draudimo įmokos yra apdraustųjų asmenų ir (arba) jų draudėjų mokamos įstatymų nustatyto dydžio įmokos. Tai yra pagrindinis ir lemiantis Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų šaltinis. Jos sudaro apie 98 procentų visų pajamų. Likusią dalį sudaro Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos veiklos pajamos (delspinigiai, baudos ir pan.) bei savanoriškai apsidraudusių asmenų įmokos.

Socialinio draudimo mokesčio mokėtojais (draudėjais) laikomi viešieji ir privatūs juridiniai asmenys, taip pat fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti Valstybinio socialinio draudimo įmokas (Buškevičiūtė, 2005). Sėkmingam įmokų surinkimui yra pasitelkiamas Socialinio draudimo mokesčio instrumentarijus. Jo pagalba yra renkamos Valstybinio socialinio draudimo įmokos ar vykdomas jų išieškojimas, kontroliuojama, ar laiku ir teisingai yra skiriamos ir išmokamos pensijos, pašalpos ir kitos išmokos.

Darbdavio (draudėjo) ir darbuotojo (apdraustojo) įmokos apskaičiuojamos kaip darbuotojui mokamo atlyginimo procentas.

Valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifus ir jų dydžius atskiroms socialinio draudimo rūšims (žr. 1 lent.) tvirtina Seimas kartu su biudžetinių metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetu atitinkamu Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu.

Valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas buvo patvirtintas 1991 metais ir iki 2000 metų nesikeitė. Jo dydis buvo 31 procentas nuo apskaičiuoto darbo užmokesčio, iš kurio 30 procentų mokėjo darbdavys ir 1 procentą darbuotojas.

Nuo 2000 metų sausio 1 d. iki 2005 m. gruodžio 31 d. Seimas nustatė 34 procentų įmokų tarifą (31 procentą moka darbdavys, o 3 procentus – darbuotojas).

Nuo 2006 metų sausio 1 d. nelaimingų atsitikimų darbe įmokos tarifas pradėtas diferencijuoti

pagal draudėjų rizikingumo ir traumatizmo rodiklius įmonėse.

Nuo 2009 metų draudėjas (darbdavys) į Valstybinio socialinio draudimo fondą privalo pervesti 30,7 – 31,7 procento, priklausomai nuo grupės, kuriai priskirtas draudėjas, darbuotojo atlyginimo dalį.

Apdraustasis į valstybinio socialinio draudimo fondą moka:

1. pensijų socialiniam draudimui – 3 procentus;
2. sveikatos draudimui – 6 procentus.

Draudėjo įmokos priklauso nuo:

- darbuotojų skaičiaus, vnt.;
- vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio, Lt;
- draudimo įmokų tarifo, proc.;
- nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokų tarifų grupės;
- draudėjų išsiskolinimų biudžetui metų pabaigai ir pradžiai, tūkst. Lt.

Draudėjų išsiskolinimas dažniausiai susidaro dėl įmonės nesugebėjimo efektyviai vykdyti veiklą, taip pat ir dėl priežasčių, nesusijusių su įmonės veikla. Pasitaiko atveju, kai draudėjai piktybiškai nemoka įmokų.

1 lentelėje pateikti valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo paskirstymas pagal draudimo rūšis 2005-2010 metais. Kaip matyti iš lentelės duomenų, nuo 2009 metų bendras tarifas žymiai padidėjo, kadangi apdraustiesiems buvo patvirtintas naujas 6 procentų tarifas sveikatos draudimui (iki tol sveikatos draudimui mokėjo tik draudėjai). Įmoka ligos ir motinystės socialiniam draudimui nuo 2009 metų patvirtinta tik draudėjams, tačiau nuo tų metų apdraustiesiems 0,5 proc. padidėjo įmokos tarifas pensijų draudimui.

Nuo 2006 m. nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifas draudėjui nustatytas pagal patvirtintas tris nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupes. Įmokų tarifų grupių skaičius ir grupių tarifai tvirtinami kasmet Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu. Draudėjų priskyrimą nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokų tarifų grupei, atsižvelgdama į traumatizmo ir profesinio sergamumo rodiklius ir vadovaudamasi Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtinta metodika, tvirtina Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifo diferencijavimas sudaro galimybę saugiai dirbančioms įmonėms mokėti mažesnes nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokas.

Bendrojo valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo (procentais) paskirstymas pagal draudimo rūšis 2005-2010 metais

Metai	Bendras tarifas	Pensijų socialiniam draudimui		Ligos ir motinystės socialiniam draudimui	Nedarbo socialiniam draudimui	Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui ¹	Sveikatos draudimui
		Socialinio draudimo pensijai gauti	Iš jo pensijų kaupimui privačiuose fonduose				
2005	34,0 (31,0 ² +3,0 ³)	26,0 (23,5 ² +2,5 ³)	2,5	3,3 (2,8 ² +0,5 ³)	1,40	0,30	3
2006	33,7 (30,7 ² +3,0 ³)	26,10 (23,6 ² +2,5)	3,5	3,3 (2,8 ² +0,5 ³)	1,30	0,30 I grupė – 1,00 II grupė – 0,53 III grupė – 0,28	3
2007	33,7 (30,7 ² +3,0 ³)	26,20 (23,7 ² +2,5 ³)	4,5	3,3 (2,8 ² +0,5 ³)	1,20	0,30 I grupė – 1,00 II grupė – 0,44 III grupė – 0,28	3
2008	33,7 (30,7 ² +3,0 ³)	26,35 (23,85 ² +2,5 ³)	5,5	3,4 (2,9 ² +0,5 ³)	0,95	0,30 I grupė – 1,00 II grupė – 0,41 III grupė – 0,28	3
2009	39,7 (30,7 ² +9,0 ³)	26,30 (23,3 ² +3,0 ³)	iki liepos 1 d. – 3,0 nuo liepos 1 d. – 2,0	3,4	1,00	0,30 I grupė – 1,00 II grupė – 0,40 III grupė – 0,28	9 (3,0 ² +6,0 ³)
2010	39,8 (30,8 ² +9,0 ³)	26,30 (23,3 ² +3,0 ³)	2,0	3,4	1,10	0,20 I grupė – 0,90 II grupė – 0,33 III grupė – 0,18	9,0 (3,0 ² +6,0 ³)

¹ nuo 2006 metų įmokos tarifas draudėjui nustatytas pagal patvirtintas tris nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupes;

² skliausteliuose nurodytas pirmas skaičius – draudėjų tarifo dydžiai atskiroms socialinio draudimo rūšims;

³ skliausteliuose nurodytas antras skaičius – apdraustųjų tarifo dydžiai atskiroms socialinio draudimo rūšims.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis

Savarankiškai dirbantys asmenys į socialinį draudimą buvo įtraukti vėliau negu samdomi darbuotojai, dėl to jų draudimas yra šiek tiek kitoks. Šiems asmenims iki 1995 metų įmokų bazė buvo nustatoma remiantis jų deklaruotomis profesinės veiklos pajamomis. Pajamų nustatymas šiai apdraustųjų kategorijai buvo labai sudėtingas, dėl to nuo 1995 metų savarankiškai dirbantiems asmenims įvestas fiksuoto dydžio įmokų mokėjimo tarifas. Jis sudaro 50 procentų bazinės pensijos dydžio. Šių asmenų socialinio draudimo tvarka nuo 1999 metų buvo ne kartą keista ir šiuo metu atskiros savarankiškai dirbančių asmenų kategorijos yra draudžiamos privalomuoju socialiniu draudimu bazinei pensijai ir(ar) papildomai pensijos daliai.

Nuo 2009 metų sausio 1 d. Lietuvoje praplėstas apdraustųjų ratas. Socialiniu draudimu pradėti drausti autorinius atlyginimus, atlikėjų ar sporto veiklos pajamas gaunantys asmenys bei ūkininkai ir jų partneriai. Taip pat pasikeitė savarankiškai dirbančių asmenų socialinio draudimo tvarka. Socialinio draudimo įmokų tarifai pasikeitusioms apdraustųjų grupėms 2009 metams ir iki mokestinės bazės pasikeitimų 2010 ir 2011 metams pateikti lentelėje 1 priede.

2009 metais pakeitus savarankiškai dirbančių asmenų ir autorių (atlikėjų, sportininkų) apmokestinamąją bazę tarifai 2010 ir 2011 metams pasikeitė. Pereinamojo laikotarpio tarifai liko tik ūkininkams ir jų partneriams bei asmenims, gaunantiems pajamas pagal autorines sutartis, pajamas iš sporto veiklos ar atlikėjo veiklos, kai asmuo turi darbdavį ir tuo pat metu Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka privalomai draudžiamas visų rūšių socialiniu draudimu. 2010 metų viduryje patikslinus Valstybinio socialinio draudimo įstatymą nustatyta, kad individualių įmonių savininkai ir ūkinių bendrijų nariai pensijų socialinio draudimo įmokas moka nuo pajamų, kurias pastarieji valstybinei mokesčių inspekcijai deklaruoja kaip su darbo santykiais susijusias pajamas.

Kiekvienai valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėtojų grupei valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai tvirtinami atsižvelgiant į šalies ūkio plėtros makroekonominės prognozes, planuojamus valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifus tam tikroms draudimo rūšims. Biudžetiniams metams tvirtinami įmokų tarifai kai kurioms draudimo rūšims koreguojami atsižvelgiant į draudimo paslaugų poreikį. Valstybinio socialinio draudimo įmokos – pagrindinis Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų šaltinis, kuris užtikrina Lietuvos Respublikos gyventojams teisę į valstybinio socialinio draudimo pensijas, pašalpas ir išmokas.

Įmokos socialiniam draudimui yra sunki našta įmonėms bei dirbantiems, nes gerokai pakelia darbo jėgos kainą, mažina įmonių konkurencingumą tarptautinėse rinkose bei dirbančiųjų pajamas. Dėl didelių darbo kaštų stabdomas ir naujų darbo vietų kūrimas. Didelės socialinio draudimo įmokos viena iš priežasčių verslui laikytis šešėlyje, nesudarant darbo sutarčių ar deklaruojant ne visus mokamus atlyginimus (Leontjeva, 2000).

Apibendrinant galima teigti, kad valstybinio socialinio draudimo įmokos yra apdraustųjų asmenų ir (arba) jų draudėjų mokamos įmokos, kurių dydžiai nustatomi įstatymais. Tai yra pagrindinis ir lemiantis Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų šaltinis.

2.4. Valstybinio socialinio draudimo išmokos

Socialinis draudimas finansuojamas iš draudimo įmokų, o draudimo pagrindu teikiamos pagalbos apimtis priklauso nuo įmokų dydžio. Piniginės išmokos, kurios tam tikru laikotarpiu visiškai arba iš dalies tiri būti mokamos vietoj atlyginimo, sudaro didžiausią socialinio draudimo mokėjimų

dalį ir yra tiesiogiai susijusios su individualia draudimo įmoka, t.y. išmokų dydis priklauso nuo apdraustojo asmens iki to momento sumokėtų įmokų dydžio.

Pagal Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto struktūros įstatymą, pagrindines socialinio draudimo biudžeto išmokas sudaro: pensijų socialinis draudimas, ligos, motinystės ir motinystės (tėvystės) socialinis draudimas, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas.

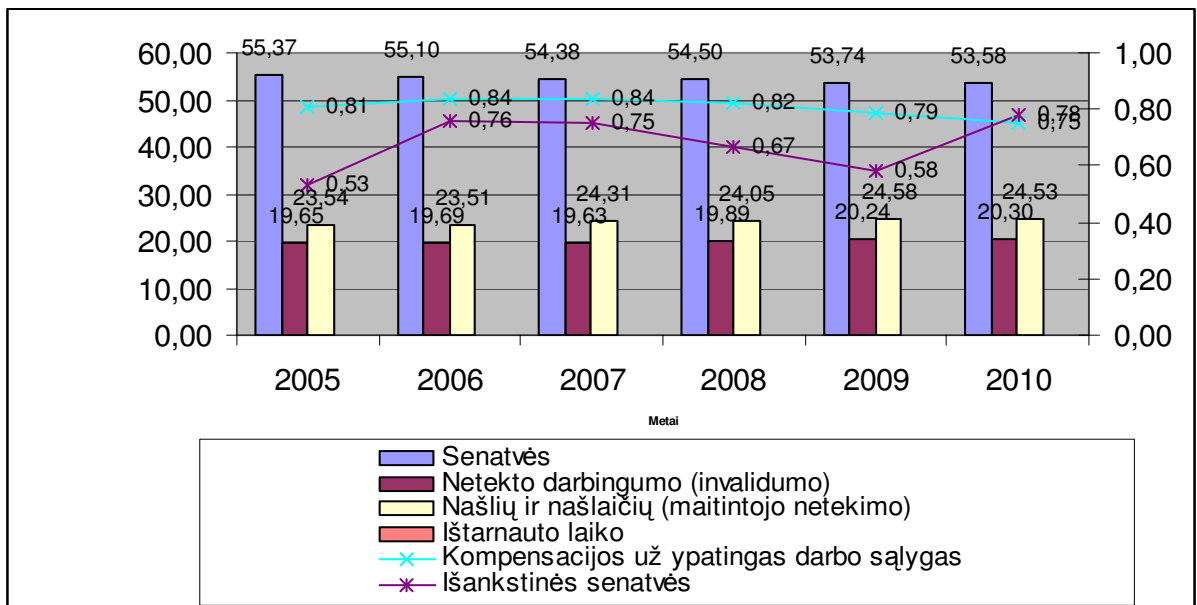
Valstybiniu socialiniu draudimu apdraustiems asmenims skiriamos ir mokamos šios įstatymais reglamentuotos valstybinio socialinio draudimo išmokos:

- socialinio draudimo pensijos:
  - senatvės, netekto darbingumo (invalidumo), našlių ir našlaičių, maitintojo netekimo, išstarnauto laiko, išankstinės senatvės, kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas;
- socialinio draudimo pašalpos:
  - ligos, motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės), profesinės rehabilitacijos;
- nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokos:
  - ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos pašalpos, vienkartinės netekto darbingumo kompensacijos, periodinės netekto darbingumo kompensacijos, vienkartinės ir periodinės draudimo išmokos apdraustajam mirus.

Valstybinio socialinio draudimo fondui pavesta skirti ir mokėti valstybines nukentėjusių asmenų ir mokslininkų pensijas bei kompensacijas transporto išlaidoms ir lengviesiems automobiliams įsigyti, remontuoti ar techniškai pritaikyti, kurias finansuoja valstybės biudžetas. Iš valstybės biudžeto lėšų mokamos žalos atlyginimo išmokos asmenims, nukentėjusiems dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, kuriems žalos atlyginimą turėjo mokėti jų buvę darbdaviai ir šių darbdavių žalos atlyginimo prievolė perėjo valstybei.

Nuo 2009 m. gegužės 1 d. Valstybinio socialinio draudimo fondui pavesta iš valstybės biudžeto lėšų mokėti I ir II laipsnių valstybines pensijas, personalines pensijas bei valstybines našlių bei našlaičių pensijas už mirusius I ar II laipsnių valstybinių pensijų gavėjus.

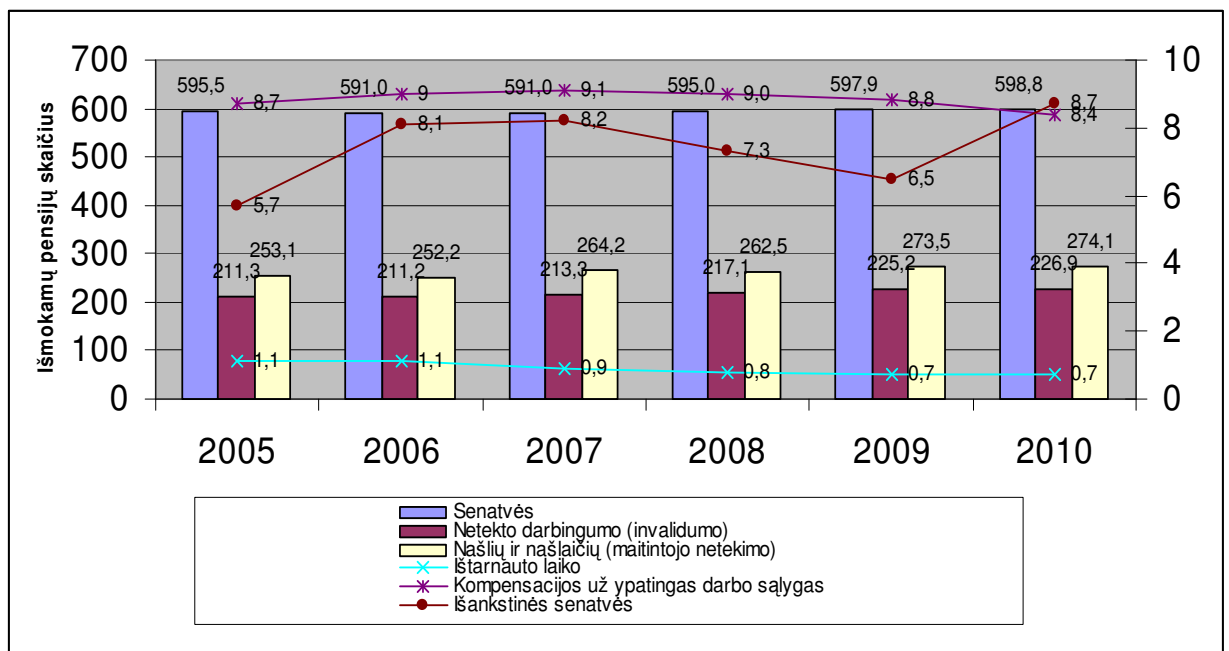
Valstybinio socialinio draudimo pensijos. Valstybinio socialinio draudimo fondo mokamų pensijų pasiskirstymas (procentais) pagal pensijų rūšis 2005-2008 metais pateiktas 4 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal „Sodros“ duomenis

4 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo mokamų išmokų gavėjų skaičiaus pasiskirstymas (procentais) pagal pensijų rūšis 2005-2010 metais

Nagrinėjamu laikotarpiu tarp išmokų gavėjų didžiausią dalį sudarė gaunantys senatvės pensiją – daugiau kaip 50 proc. (žr. 5 pav.) nuo visų gaunančiųjų išmokas, o mažiausią – ištarnauto laiko pensijų gavėjai, kurių skaičius sudaro apie 1 proc. nuo visų gaunančiųjų pensijas skaičiaus.

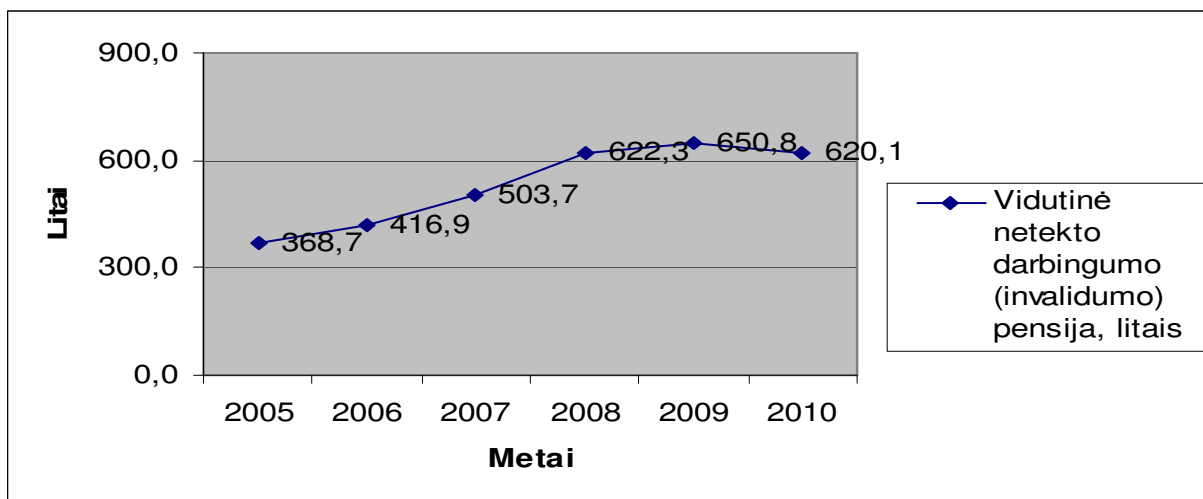
Šaltinis: sudaryta autorės pagal „Sodros“ duomenis

5 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo mokamų išmokų gavėjų skaičiaus (tūkst. žm.) kitimas pagal pensijų rūšis 2005-2010 metais

Per 2005-2010 m. laikotarpį labiausiai sumažėjo ištarnauto laiko pensijų gavėjų skaičius – lyginant 2005 metus su 2010 metais gavėjų skaičius sumažėjo 36,4 proc., o labiausiai išaugo gaunančiųjų išankstinių senatvės pensijų gavėjų skaičius – 52,6 proc. (žr. 2 priedą), bendras pensijų gavėjų skaičius nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo 3,9 proc., t. y. daugiau kaip 42 tūkst. žmonių.

Teisę gauti *valstybinę socialinio draudimo senatvės pensiją* turi asmuo, kai jam sukanka senatvės pensijos amžius (moterys – 60 metų, vyrai – 62 metus ir 6 mėnesius) ir turi minimalų – 15 metų – socialinio pensijų draudimo stažą. Norint gauti viso dydžio senatvės pensiją, reikia turėti būtinąjį pensijų draudimo stažą – 30 metų. Šalies gyventojai turi teisę kreiptis dėl išankstinės senatvės pensijos skyrimo. Senatvės pensija anksčiau gali būti paskirta asmenims, kai jiems iki senatvės pensijos amžiaus yra likę ne daugiau kaip 5 metai, jei jie turi būtinąjį 30 metų socialinio pensijų draudimo stažą (motinoms, pagimdžiusioms ir išauginusioms iki 8 metų penkis ir daugiau vaikų, bei asmenims, ne mažiau kaip 15 metų slaugiusiems savo neįgalius vaikus – pakanka turėti 15 metų stažą). Be to, reikalaujama, kad asmuo paskutinius 12 mėnesių iki kreipimosi dėl šios pensijos būtų registruotas darbo biržoje. Taip pat asmuo turi nedirbti nei pagal darbo sutartį, nei narystės ar tarnybos pagrindu, nei savarankiškai, nebūti ūkininku ar jo partneriu pagal Ūkininko ūkio įstatymą, negauti pajamų iš sporto veiklos, atlikėjo veiklos arba pagal autorines sutartis bei negauti jokių pensijų ar pensinio pobūdžio išmokų ar nedarbo draudimo išmokos.

Netekto darbingumo (invalidumo) pensija skiriama asmenims, kuriuos Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pripažino nedarbingais arba iš dalies darbingais ir kurie pripažinimo nedarbingais ar iš dalies darbingais dieną turi įgiję minimalų pensijų draudimo stažą, kurio reikalavimas nustatomas atsižvelgiant į asmens amžių jo pripažinimo nedarbingu arba iš dalies darbingu dieną. Norint gauti viso dydžio netekto darbingumo pensiją, reikia turėti būtinąjį pensijų draudimo stažą, kurio reikalavimas priklauso nuo asmens amžiaus tą dieną, kurią jis pripažintas nedarbingu arba iš dalies darbingu. Kuo asmuo jaunesnis, tuo minimalaus ir būtinojo stažo reikalavimai mažesni, kuo vyresnis – tuo stažo reikalaujama daugiau, bet ne daugiau nei kad reikalaujama skiriant senatvės pensiją.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal „Sodros“ duomenis

6 pav. Vidutinės netekto darbingumo (invalidumo) pensijos kitimas 2005-2010 metais

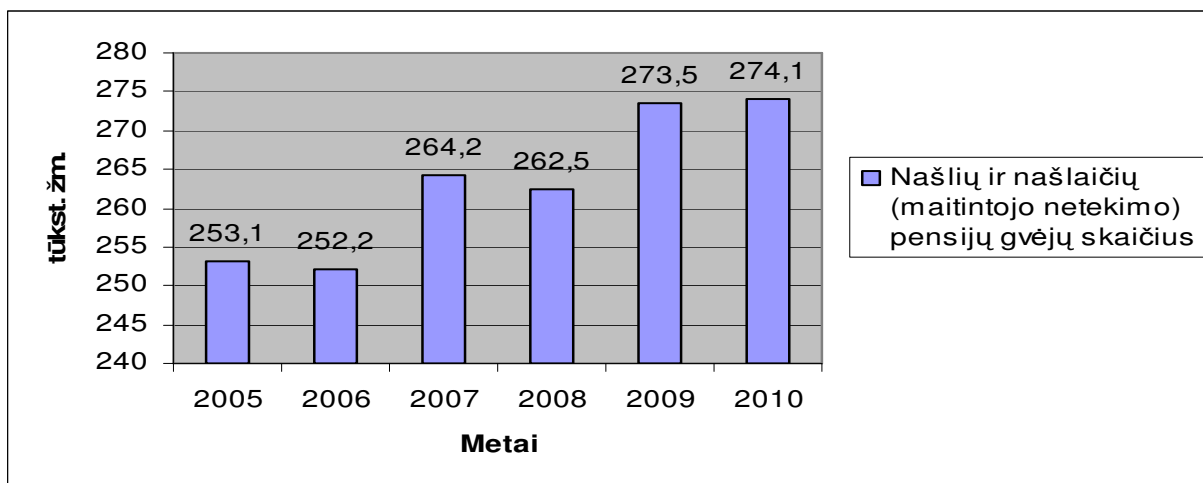
Kaip matyti 6 paveiksle, vidutinė netekto darbingumo (invalidumo) pensija iki 2010 metų augo ir lyginant 2009 metus su 2005 metais padidėjo 76,5 procentais. Pagrindinis veiksnys, įtakojęs dėjimą, yra bazinio pensijos dydžio didėjimas. 2010 metais lyginant su 2009 metais vidutinė netekto darbingumo (invalidumo) pensija sumažėjo 4,7 proc. dėl Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo nuostatų taikymo.

Našlių pensija skiriama mirusio (ar pripažinto mirusiu ar nežinia kur esančiu) asmens sutuoktiniui, kuriam sukako senatvės pensijos amžius ar pripažintam nedarbingu ar iš dalies darbingu iki sutuoktinio mirties, ar per 5 metus po sutuoktinio mirties, ar tuo metu, kai slaugė namuose mirusiojo neįgalius vaikus. Jei našlė ar našlys su mirusiu sutuoktiniu neturėjo vaikų, našlių pensijai skirti nustatyta papildoma sąlyga – ši pensija skiriama, jei nuo santuokos įregistravimo nustatyta tvarka iki sutuoktinio mirties praėjo ne mažiau kaip vieneri metai.

Teisę gauti *našlaičių pensiją* turi mirusiojo (ar pripažinto mirusiu ar nežinia kur esančiu) vaikai (įvaikiai) iki 18 metų, taip pat vyresni, jeigu jie pripažinti neįgaliaisiais iki 18 metų arba yra aukštųjų, profesinių ir bendrojo lavinimo mokyklų dieninių skyrių studentai ir mokiniai, bet ne ilgiau, negu jiems sukaks 24 metai.

Nurodytiems asmenims našlių ir našlaičių pensija skiriama, jei mirusysis mirties dieną turėjo įgijęs minimalų pensijų draudimo stažą netekto darbingumo ar senatvės pensijai gauti (priklausomai nuo mirusiojo amžiaus) dirbdamas Lietuvos, Europos Sąjungoje ar Europos ekonominės erdvės (EEE) susitarimą pasirašiusių valstybių narių įmonėse, įstaigose ar organizacijose. Jei mirusysis iki mirties gavo vieną iš šių pensijų, našlių ir našlaičių pensija teisę ją gauti turintiems sutuoktiniui ir vaikams skiriama nereikalaujant, kad mirusysis stažą būtų įgijęs dirbdamas Lietuvoje, Europos Sąjungoje ar EEE valstybėse narėse.

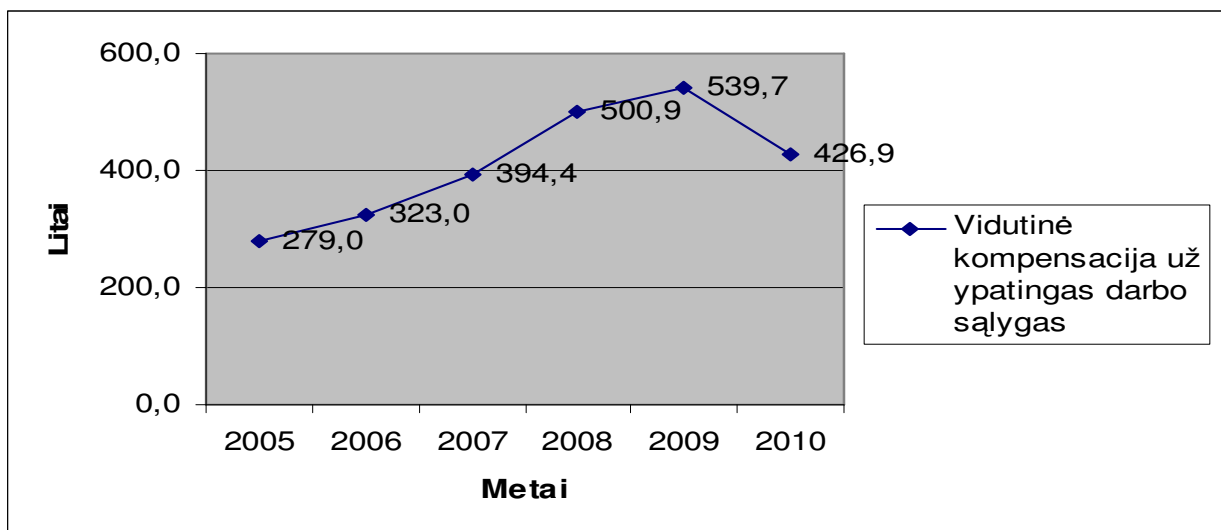
Šaltinis: sudaryta autorės pagal „Sodros“ duomenis

7 pav. Našlių ir našlaičių pensijų gavėjų skaičius (tūkst. žm.) 2005-2010 metais

7 paveiksle pavaizduotas našlių ir našlaičių pensijų gavėjų skaičius 2005-2010 metais. Lyginant 2005 metus su 2010 metais našlių ir našlaičių pensijų gavėjų skaičius išaugo 8,3 procento arba 21 tūkst. gavėjų.

Maitintojo netekimo, ištarnauto laiko ir invalidumo pensijos (nurodytų rūšių pensijos buvo skiriamos atitinkamai iki 1995 m. sausio 1 d. ir iki 2005 m. liepos 1 d.) mokamos iki pasibaigs jų mokėjimo terminas arba kol vietoj jų asmuo įgis teisę į valstybinę socialinio draudimo senatvės ar netekto darbingumo pensiją.

Kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas skiriamos nuolatiniais Lietuvos Respublikos gyventojams, iki 1995 m. sausio 1 d. nustatytą laiką dirbusiems ypatingomis darbo sąlygomis darbus, įtrauktus į specialius gamybų, cechų, profesijų ir pareigų sąrašus. Prie tokių darbų priskiriami požeminiai darbai, darbai karštuose cechuose, civilinėje aviacijoje, skraidymų bandymo darbuotojų darbai ir kt. Ši mėnesinė kompensacija pradedama mokėti likus tiek mėnesių, kol asmeniui sukaks senatvės pensijos amžius, už kiek mėnesių kompensaciją išmokėti priklauso. Mėnesio kompensacijos dydis yra 150 proc. valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal „Sodros“ duomenis

8 pav. Vidutinės kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas kitimas 2005-2010 metais

8 paveiksle pavaizduotas vidutinės kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas kitimas 2005-2010 metais. 2009 metais lyginant su 2005 metais vidutinė kompensacija už ypatingas darbo sąlygas išaugo 93,4 procento, o 2010 metais lyginant su 2009 metais dėl Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo nuostatų taikymo sumažėjo 20,9 procento.

Valstybinės socialinio draudimo pensijas (išskyrus našlių pensiją) sudaro pagrindinė dalis, papildoma dalis ir priedas už stažo metus (žr. 9 pav.). Pagrindinė pensijos dalis garantuoja minimalų pensinį aprūpinimą ir yra lygi 110 proc. valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio, jei asmuo turi būtinajį pensijų draudimo stažą atitinkamos rūšies pensijai paskirti. Jei asmuo neturi būtinojo pensijų draudimo stažo, ši dalis yra proporcingai mažesnė. Bazinės pensijos dydį tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos teikimu, priklausomai nuo šalies ekonominių galimybių ir infliacijos dydžio. Papildoma pensijos dalis suteikia papildomą pensinį aprūpinimą ir priklauso nuo asmens įgyto pensijų draudimo stažo trukmės ir per draudimo laikotarpį turėtų draudžiamųjų pajamų dydžio. Priedas už stažo metus suteikia papildomą pensinį aprūpinimą asmenims, įgijusiems didesnę kaip 30 metų pensijų draudimo stažą. Šio priedo dydis apskaičiuojamas dauginant 3 procentus valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos iš kiekvienų pilnų stažo metų, viršijančių 30 metų, skaičiaus.

Našlių pensija yra valstybinės socialinio draudimo našlių pensijos bazinio dydžio (šiuo metu 70 Lt).

Pensininkui, po pensijos paskyrimo įgijus ne mažesnę kaip vienerių metų pensijų draudimo stažą, senatvės ar netekto darbingumo pensija gali būti paskirta iš naujo, įvertinant naujus pensijų draudimo stažo bei asmens draudžiamųjų pajamų duomenis.

Valstybinė socialinio draudimo pensija	Pagrindinė dalis	senatvės pensininkams – 110 procentų bazinės pensijos dydžio; asmenims, netekusiems 75 – 100 procentų darbingumo, – 150 proc. bazinės pensijos; asmenims, netekusiems 60 – 70 procentų darbingumo, – 110 proc. bazinės pensijos; asmenims, netekusiems 45 – 55 procentų darbingumo, – kaip asmenims, netekusiems 60-70 procentų darbingumo, o po to mažinama 50 procentų.
	Papildoma dalis	Priklauso nuo: 1) asmens įgyto pensijų draudimo stažo trukmės; 2) per draudimo laikotarpį turėtų draudžiamųjų pajamų dydžio.
	Priedas už stažo metus	Sąlyga – turėti didesnę kaip 30 metų pensijų draudimo stažą. Priedo dydis apskaičiuojamas dauginant 3 procentus valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos iš kiekvienų pilnų stažo metų, viršijančių 30 metų, skaičiaus.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal „Sodros“ duomenis

9 pav. Valstybinio socialinio draudimo pensijos sudėtis

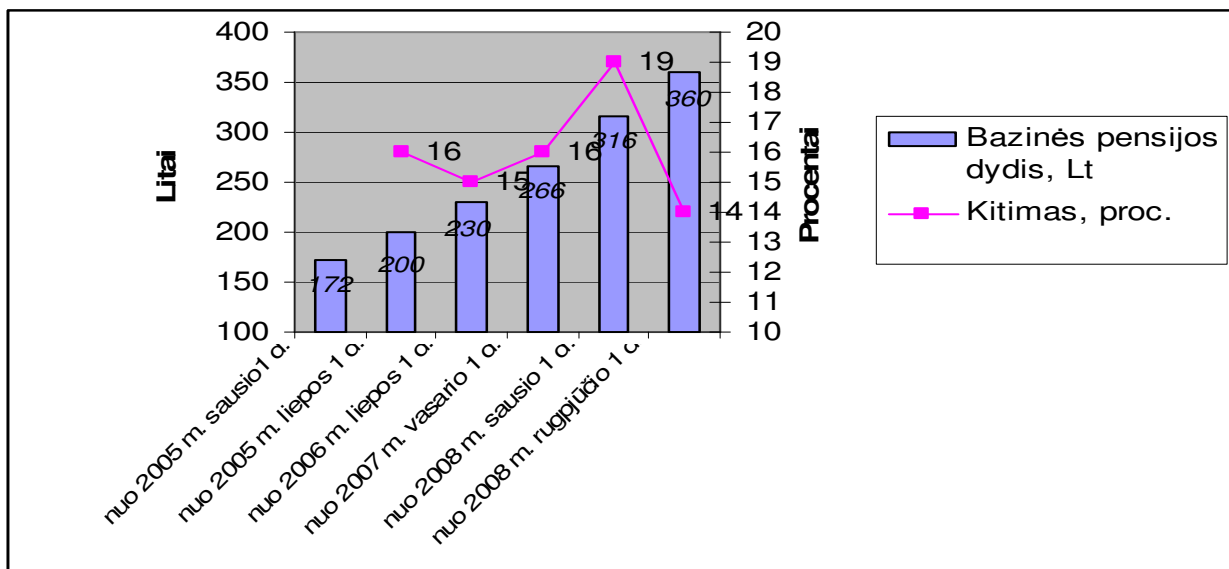
Valstybinės socialinio draudimo pensijos (išskyrus našlių pensijas) didinamos Vyriausybei patvirtinus naujus valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžius, našlių pensijos – Vyriausybei patvirtinus naują valstybinės socialinio draudimo našlių pensijos bazinį dydį. 2-oje lentelėje pateikti Vyriausybės patvirtinti bazinės pensijos dydžiai 2005-2010 metais.

2 lentelė

Bazinės pensijos dydžiai (littais) 2005-2010 metais

Laikotarpis	Bazinės pensijos dydis, Lt
2004 m. balandžio 1 d. – 2005 m. birželio 30 d.	172,0
2005 m. liepos 1 d. – 2006 m. birželio 30 d.	200,0
2006 m. liepos 1 d. – 2006 m. gruodžio 31 d.	230,0
2007 m. sausio 1 d. – 2007 m. sausio 31 d.	230,0
2007 m. vasario 1 d. – 2007 m. gruodžio 31 d.	266,0
2008 m. sausio 1 d. – 2008 m. liepos 31 d.	316,0
2008 m. rugpjūčio 1 d. – 2008 m. gruodžio 31 d.	360,0
2009 m. sausio 1 d. – 2009 m. gruodžio 31 d.	360,0
2010 m. sausio 1 d. – 2010 m. gruodžio 31 d.	360,0

Šaltinis: sudaryta autorės pagal „Sodros“ duomenis

Šaltinis: sudaryta autorės pagal „Sodros“ duomenis

10 pav. Bazinės pensijos dydžiai (litais) ir jų kitimas (procentais) 2005-2010 metais

Iš 10 paveikslo matyti, kad bazinės pensijos dydis nagrinėjamu laikotarpiu didėjo, tačiau nuo 2008 m. rugpjūčio 1 d. patvirtinto bazinio pensijos dydžio augimas procentais yra mažiausia palyginus su ankstesniaisiais metais patvirtintais dydžiais ir iki šiol dar nekeistas – t. y. šiuo metu (2011 m. balandžio mėn.) bazinės pensijos dydis yra 360 litai. Tai galima paaikškinti nesibaigiančios ekonomine krize ir neigiamu „Sodros“ biudžetu.

3 lentelė

Valstybinio socialinio draudimo vidutinės pensijos (litais) ir jų kitimas (procentais) 2005-2010 metais

Pensijos rūšis	Metai											
	2005	2006	Pokytis proc.	2007	Pokytis proc.	2008	Pokytis proc.	2009	Pokytis proc.	2010	Pokytis proc.	
Senatvės	428,1	486,1	13,5	608,4	25,2	786,4	29,3	832,6	5,9	746,3	-10,4	
Netekto darbingumo (invalidumo)	368,7	416,9	13,1	503,7	20,8	622,3	23,5	650,8	4,6	620,1	-4,7	
Išstarnauto laiko	347,4	393,6	13,3	474,1	20,5	598,6	26,3	635,0	6,1	576,2	-9,3	
Maitintojo netekimo	248,7	282,1	13,4	343,4	21,7	448,2	30,5	484,0	8,0	483,4	-0,1	
Našlių ir našlaičių	70,6	73,7	4,4	95,8	30,0	107,3	12,0	110,6	3,1	108,7	-1,7	
Kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas	279,0	323,0	15,8	394,4	22,1	500,9	27,0	539,7	7,7	426,9	-20,9	
Išankstinės senatvės	335,6	374,0	11,4	450,3	20,4	562,1	24,8	595,4	5,9	609,9	2,4	

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Statistikos departamento prie LRV duomenis

3 lentelėje pateiktos Valstybinio socialinio draudimo vidutinės pensijos (litais) ir jų kitimas (procentais) 2005-2010 metais. Tarp išmokų pagal pensijų rūšis 2006 metais lyginant su prieš tai buvusiais metais labiausiai išaugo vidutinė kompensacija už ypatingas sąlygas, 2007 metais – vidutinė našlių ir našlaičių pensija, 2008 ir 2009 metais – vidutinė maitintojo netekimo pensija.

Nagrinėjama laikotarpiu 2009 metais užfiksuotas mažiausias vidutinės išmokos (pensijos) augimas pagal visas pensijų rūšis. Tai galima paaiškinti tuo, kad bazinė pensija, kurios dydis 2005 metų sausio 1 d. buvo 172 litai ir nagrinėjama laikotarpiu buvo kasmet didinama (žr. 2 lent.), nuo 2008 metų rugpjūčio 1 d., kai buvo nustatyta bazinė pensija 360 litų, nebuvo didinama ir ji galioja šiuo metu.

2010 metais dėl Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo nuostatų taikymo beveik visų rūšių vidutinės pensijos sumažėjo, išskyrus vidutinę išankstinės senatvės pensiją.

Valstybinio socialinio draudimo pašalpos. Iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto ligos ir motinystės socialiniam draudimui skirtų lėšų mokamos šios pašalpos: ligos; motinystės; tėvystės; motinystės (tėvystės) ir profesinės rehabilitacijos.

Ligos pašalpa. Teisę gauti šią pašalpą turi asmenys, kurie yra draudžiami ligos ir motinystės socialiniu draudimu. Ligos pašalpa skiriama, jeigu asmuo:

- pripažintas laikinai nedarbingu – išduotas nedarbingumo pažymėjimas (nuo 2010 m. balandžio 1 d. išduodami tik elektroniniai nedarbingumo pažymėjimai);
- tapo laikinai nedarbingu darbo (draudimo) laikotarpiu;
- dėl ligos nedirbo ir prarado darbo pajamas;
- pirmajai laikinojo nedarbingumo dienai turi ne trumpesnę kaip 3 mėnesių per paskutinius 12 mėnesių arba 6 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius ligos ir motinystės socialinio draudimo stažą;

Ligos ir motinystės socialinio draudimo stažą sudaro laikotarpiai, per kuriuos mokamos ar turėjo būti mokamos socialinio draudimo įmokos ligos ir motinystės socialiniam draudimui, taip pat per kuriuos apdraustasis asmuo gavo socialinio draudimo ligos (įskaitant darbdavio mokamas 2 pirmąsias ligos dienas), profesinės rehabilitacijos, motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės) pašalpas, ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos pašalpas, taip pat nedarbo socialinio draudimo išmokas.

Motinystės pašalpa. Ši pašalpa skiriama ir mokama už nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpį. Teisę gauti motinystės pašalpą už nėštumo ir gimdymo laikotarpį turi apdraustosios ligos ir motinystės socialiniu draudimu moterys, jeigu:

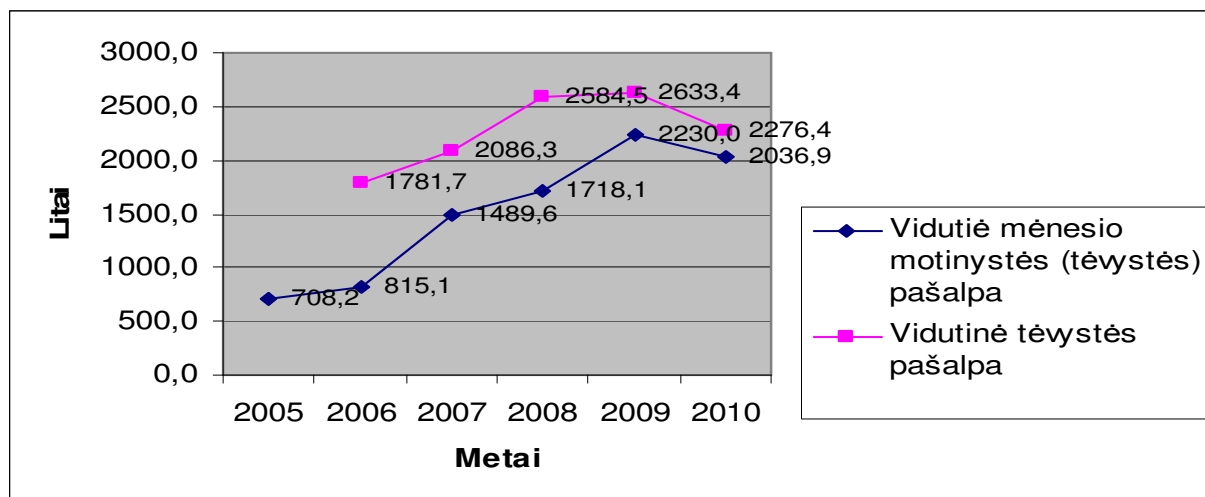
- yra draudžiamos ligos ir motinystės socialiniu draudimu;
- įstatymų nustatyta tvarka išleista nėštumo ir gimdymo atostogų;
- iki pirmosios nėštumo ir gimdymo atostogų dienos turi ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius ligos ir motinystės socialinio draudimo stažą.

Tėvystės pašalpa. Ši pašalpa įteisinta nuo 2006 m. liepos 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimams Tėvystės pašalpa skiriama ir mokama už tėvystės atostogų laikotarpį. Pašalpa skiriama, jeigu:

- asmuo yra draudžiamas ligos ir motinystės socialiniu draudimu;
- įstatymų nustatyta tvarka suteiktos tėvystės atostogos, kol iki vaikui sukaks vienas mėnuo;
- iki pirmosios tėvystės atostogų dienos turi ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius ligos ir motinystės socialinio draudimo stažą.

Motinystės (tėvystės) pašalpa. Teisę gauti motinystės (tėvystės) pašalpą turi vienas iš tėvų (įtėvių), globėjas, kuris:

- draudžiamas ligos ir motinystės socialiniu draudimu (už jį mokamos socialinio draudimo įmokos);
- įstatymų nustatyta tvarka suteiktos vaiko priežiūros atostogos;
- iki pirmos vaiko priežiūros atostogų dienos turi ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius ligos ir motinystės socialinio draudimo stažą.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis

11 pav. Vidutinės mėnesio motinystės (tėvystės) pašalpos ir vidutinės tėvystės pašalpos dinamika 2005-2010 metais

11 paveiksle pavaizduotas vidutinės mėnesio motinystės (tėvystės) pašalpos ir vidutinės tėvystės pašalpos augimas 2005 (2006)-2010 metais. Nagrinėjamu laikotarpiu vidutinė mėnesio motinystės (tėvystės) pašalpa lyginant 2005 metus su 2009 metais išaugo daugiau kaip 314 proc., o vidutinė tėvystės lyginant 2006 metus su 2009 metais – daugiau kaip 147 proc. Vidutinės mėnesio motinystės (tėvystės) pašalpos didėjimą sąlygojo tai, kad nuo 2007 metų sausio 1 d. pašalpos dydis padidintas nuo 70 proc. iki 85 proc. kompensuojamo darbo užmokesčio, o nuo 2007 metų liepos 1 d. – 100 proc. kompensuojamo darbo užmokesčio kol vaikui sukaks 6 mėn. ir 85 proc. kompensuojamo darbo

užmokesčio iki 1 metų amžiaus. 2010 metais lyginant su 2009 metais vidutinė mėnesio motinystės (tėvystės) pašalpa sumažėjo 8,7 proc., o vidutinė tėvystės – 13,6 proc. Šių dydžių mažėjimą sąlygojo pasikeitusios Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo nuostatos bei Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo teisinis reglamentavimas, pagal kurį nuo 2010 m. liepos 1 d. motinystės (tėvystės) pašalpos sumažintos 10 proc., t.y. motinystės (tėvystės) pašalpa iki vaikai sukaks 1 metai – 90 proc., o nuo 1 metų iki 2 metų – 75 proc. kompensuojamo darbo užmokesčio.

Profesinės reabilitacijos pašalpa. Ši pašalpa skiriama ir mokama turintiems teisę ją gauti apdraustiesiems asmenims, kuriems Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nustatė profesinės reabilitacijos paslaugų poreikį, jeigu šie asmenys dalyvauja profesinės reabilitacijos programoje. Teisę gauti profesinės reabilitacijos pašalpą turi asmenys, kurie yra draudžiami ligos ir motinystės socialiniu draudimu, jeigu jie:

- dalyvauja profesinės reabilitacijos programoje ir dėl to negauna darbo pajamų;
- iki profesinės reabilitacijos programos pradžios turi ne trumpesnę kaip 3 mėnesių per paskutinius 12 mėnesių arba 6 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius ligos ir motinystės socialinio draudimo stažą.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokos. Iš nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinės ligos socialiniam draudimui skirtų lėšų mokamos šios išmokos:

- apdraustajam, dėl draudiminio įvykio netekusiam dalies ar viso darbingumo, mokama:
  - ligos pašalpa dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos;
  - netekto darbingumo vienkartinė kompensacija;
  - netekto darbingumo periodinė kompensacija;
- apdraustajam mirus dėl draudiminio įvykio, jo šeimos nariams lygiomis dalimis išmokama vienkartinė draudimo išmoka;
- apdraustajam mirus dėl draudiminio įvykio, jo šeimos nariams lygiomis dalimis mokama periodinė draudimo išmoka;
- lėšos, skirtos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai.

Išmokos mokamos asmenims, turintiems teisę jas gauti, jeigu nelaimingi atsitikimai darbe ar profesinės ligos yra ištirti ir pripažinti draudiminiais įvykiais.

Apibendrinat galima teigti, kad socialinis draudimas finansuojamas iš draudimo įmokų, o draudimo pagrindu teikiama pagalba apimtis priklauso nuo įmokų dydžio. Piniginės išmokos, kurios tam tikru laikotarpiu visiškai arba iš dalies turi būti mokamos vietoj atlyginimo, sudaro didžiausią socialinio draudimo mokėjimų dalį ir yra tiesiogiai susijusios su individualia draudimo įmoka, t.y. išmokų dydis priklauso nuo apdraustojo asmens iki to momento sumokėtų įmokų dydžio.

Pagal Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto struktūros įstatymą, pagrindines socialinio draudimo biudžeto išmokas sudaro: pensijų socialinis draudimas, ligos, motinystės ir motinystės (tėvystės) socialinis draudimas, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas.

3. VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO BIUDŽETO ANALIZĖ 2005-2010 METAIS

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pagal išlaidų apimtį yra antras po Lietuvos valstybės biudžeto. Už šio biudžeto („Sodros“) parengimą ir vykdymą atsakinga Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba. Pagrindinis „Sodros“ tikslas – užtikrinti apsidraudusiems (apdraustiesiems) asmenims, dėl tam tikrų priežasčių negalintiems patiems užsidirbti pragyvenimui, piniginę kompensaciją, kuri leistų patenkinti būtiniausius poreikius.

4 lentelė

Pagrindiniai Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklą apibūdinantys rodikliai 2005-2010 metais

Metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Pagrindiniai rodikliai						
Registruotų draudėjų skaičius, tūkst.	275,8	288,6	308,9	292,0	282,8	286,3
Apdraustųjų privalomuoju valstybiniu socialiniu draudimu skaičius, tūkst.	1367,1	1419,0	1465	1463,0	1309,2	1251,8
Apsidraudusių savanoriškai asmenų skaičius, tūkst.	2,6	2,4	2,3	2,1	1,3	0,9
Vidutiniškai kas mėnesį mokėtų valstybinių socialinio draudimo pensijų skaičius, tūkst.	1075,4	1072,6	1086,7	1101,2	1112,6	1117,5
Vidutiniškai kas mėnesį mokėtų valstybinių socialinio draudimo pašalpų skaičius, tūkst.	78,5	84,2	88,9	102,6	104,3	90,4
Apdraustųjų vidutinis darbo užmokestis, nuo kurio skaičiuojamos socialinio draudimo įmokos, Lt	1163,3	1368,4	1638,5	1930,6	1783,4	1712,6
Vidutinė senatvės pensija, Lt	454,54	517,39	644,98	830,28	834,72	766,51
Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidos, mln. Lt	6130	7245	9283	12654	14236	13267,5
Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos, mln. Lt	6391	7800	9759	11217	11357	10486,6
Perteklius/deficitas (-)	261	555	476	-1437	-2879	-2780,9

Šaltinis: sudaryta autorės pagal „Sodros“ duomenis

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėmis, biudžeto projektas sudaromas trejiems biudžetiniams metams. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų ir išlaidų biudžetinių metų planas ir biudžeto vykdymo ataskaita parodo biudžetiniams metams priskirtinas pajamas, neatsižvelgiant į mokėjimo laiką. Pinigų srautų planas ir ataskaita parodo faktines pinigų įplaukas ir išlaidas.

4 lentelėje pateikti pagrindiniai Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklą apibūdinantys rodikliai 2005-2010 metais. Registruotų draudėjų skaičius 2005-2007 metais didėjo atitinkamai 4,6 ir

7,0 procentais lyginant su prieš tai buvusiais metais, tačiau 2008 metais sumažėjo 5,5 proc., o 2009 metais – 3,3 proc. Draudėjų skaičiaus mažėjimą lėmė ekonominis nuosmukis – nemažai įmonių bankrutavo dėl ekonominės krizės.

3.1. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos ir išlaidos 2005-2010 metais

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas priklauso nuo įmokų, o įmokos – nuo valstybės ekonominės būklės, dirbančiųjų skaičiaus, darbo užmokesčio dydžio, pagaliau – nuo jas mokančiųjų sąžiningumo.

3 priede pateikta 2005-2010 metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų ir išlaidų suvestinė. Apdraustųjų privalomuoju draudimu skaičius 2005-2007 metais didėjo lyginant su prieš tai buvusiais metais atitinkamai 3,8 ir 3,2 proc., 2008 metais sumažėjo 0,1 proc., 2009 metais – 10,5 proc., 2010 metais – 4,4 proc. Apdraustųjų skaičiaus mažėjimą įtakėjo emigrantų skaičiaus didėjimas – 2009 metais lyginant su 2008 metais emigrantų skaičius išaugo 22,6 proc. Emigrantų skaičiaus didėjimą lėmė mažėjantis darbo vietų skaičius, didėjantis konkurencingumas, šalyje augantis kainų lygis.

Pagrindinis ir lemiantis Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų šaltinis yra draudėjų ir apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokos. Jos sudaro apie 98 procentų visų pajamų (2010 metais – 9821,7 mln. Lt). Likusią dalį sudaro Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos veiklos pajamos (delspinigiai, baudos ir kt.) bei savanoriškai apsidraudusių asmenų įmokos.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos 2006 metais lyginant su 2005 metais padidėjo 22 proc., 2007 metais lyginant su 2006 metais padidėjo 25,1 proc., 2008 metais lyginant su 2007 metais padidėjo 14,9 proc. Didžiausią įtaką tam turėjo apdraustųjų skaičiaus ir vidutinio darbo užmokesčio didėjimas. 2009 metais lyginant su 2008 metais biudžeto pajamos padidėjo tik 1,2 proc., kadangi apdraustųjų skaičius visoms socialinio draudimo rūšims lyginant su 2008 metais sumažėjo 10,2 proc., taip pat 2009 metais lyginant su 2008 metais sumažėjo apdraustųjų vidutinis darbo užmokestis 7,6 proc., nuo kurio skaičiuojamos socialinio draudimo įmokos.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidos 2006 metais lyginant su 2005 metais padidėjo 18,2 proc., 2007 metais lyginant su 2006 metais padidėjo 28,1 proc., 2008 metais lyginant su 2007 metais padidėjo 36,3 proc., 2009 metais lyginant su 2008 metais padidėjo 12,5 proc. Išlaidų padidėjimą labiausiai sąlygojo valstybinio socialinio draudimo pensijų, motinystės (tėvystės) pašalpų bei lėšų, pervedamų į pensijų fondus, didėjimas. Pensijų išlaidos didėjo dėl bazinės pensijos padidinimo ir dėl einamųjų metų draudžiamųjų pajamų padidinimo. Ligos ir motinystės (tėvystės) socialinio draudimo išlaidos didėjo dėl apmokėtų ligos dienų bei gavėjų skaičiaus augimo, iki 5 draudžiamųjų pajamų padidinta visų pašalpų riba bei nuo 2006 metų vidurio pradėtos mokėti tėvystės

socialinio draudimo pašalpos. 2007 metais išlaidų motinystės (tėvystės) socialinio draudimui didėjimą įtakojo padidinti pašalpos dydžiai. 2008 m. buvo išmokėtos nepriemokos 1995-2002 metais dirbusiems pensininkams – tai taip pat įtakojo pensijų išlaidų didėjimą. 2009 metais išlaidų didėjimą labiausiai sąlygojo išlaidų motinystės (tėvystės) pašalpoms bei lėšų, pervedimų į Privalomąjį sveikatos draudimo fondą, didėjimas. Išlaidos 2010 metais lyginant su 2009 metais sumažėjo 6,8 proc. dėl pasikeitusių Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo nuostatų bei Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo nuostatų taikymo.

Biudžeto išlaidos 2010 metais lyginant su 2009 metais sumažėjo 6,8 proc. Pensijų išlaidos 2010 m. mažėjo: dėl pensijų mažinimo – 349,4 mln. Lt, dėl dirbančių pensijų mažinimo – 218,4 mln. Lt, dėl išmokos, mirus pensininkui, sumažinimo – 28,3 mln. Lt, dėl kitų veiksnių – 5,6 mln. Lt.

2008 metais biudžeto išlaidos augo 2,4 karto daugiau nei biudžeto pajamos, 2009 metais pajamos lyginant su 2008 metais padidėjo 1,2 proc., o išlaidos sumažėjo 5 proc., ko pasekoje einamųjų metų veiklos rezultatas išliko neigimas, tačiau deficitas sumažėjo 54,2 proc. lyginant su 2008 metais. 2010 metais pajamos sumažėjo 7,7 proc., o išlaidos išaugo net 10,4 proc. – išlaidos viršijo pajamas 2780,9 mln. Lt.

Per 2009 m. iš darbo atleista apie 100 tūkst. daugiau žmonių nei priimta. Per tą patį laikotarpį dėl neapmokamų atostogų nedirbta 5099 tūkst. dienų, t.y. 2,3 karto daugiau nei 2008 m. per šį laikotarpį. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje, įskaitant individualiąsias įmones, 2009 m. sudarė 2056 litus ir, palyginti su 2008 m., sumažėjo 4,4 procento.

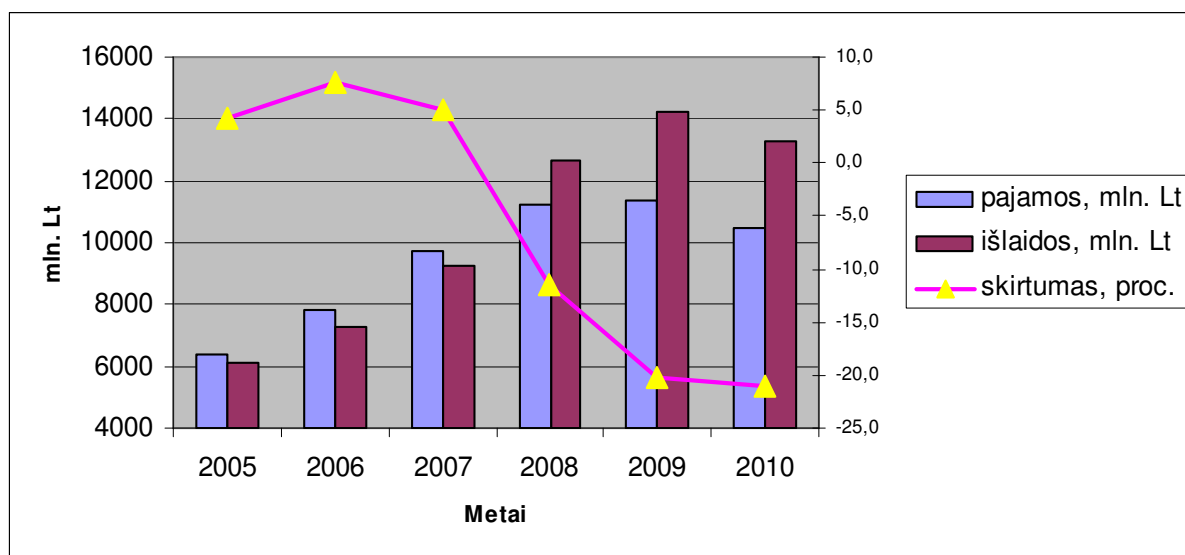
2010 m. apdraustųjų skaičius visomis socialinio draudimo rūšims 5,5 proc. buvo mažesnis palyginant su 2009 metais, todėl sumažėjo valstybinio socialinio draudimo įmokos 8,3 proc. Vidutinis darbo užmokestis 2010 metais buvo 1712,6 Lt – 4,0 proc. mažesnis nei 2009 metais.

Apibendrinat galima teigti, kad nagrinėjamu laikotarpiu didžiausią įtaką Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidų kitimui turėjo išlaidų pensijoms ir motinystės (tėvystės) pašalpų didėjimas bei lėšų, pervedamų į pensijų fondus bei Privalomąjį sveikatos draudimo fondą, didėjimas. Pajamų kitimui didžiausią įtaką turėjo apdraustųjų skaičiaus ir vidutinio darbo užmokesčio mažėjimas.

3.2. Socialinio draudimo fondo deficitas

Socialinio draudimo fondas nuolat jaučia lėšų trūkumą. Deficito problemą mėginama spręsti plečiant draudžiamųjų ratą, didinant pensinį amžių bei įmokos tarifą, dalį išlaidų užkraunant darbdaviui, taikant represines administracines priemones įmonėms, nemokančioms įmokų, mažinant pensijų įmokų pensijų kaupimo bendrovėms dydį. Tačiau tai neduoda laukiamo rezultato. Kai kurias gyventojų grupes imta drausti valstybės lėšomis, tačiau tai reiškia ne papildomas įplaukas, o tik

valstybės lėšų perskirstymą iš vieno deficitinio biudžeto į kitą. Pensinio amžiaus didinimas virto nepaprastai išaugusiomis išlaidomis invalidumo pensijoms, nes priešpensinio amžiaus žmonės, nebegalėdami rasti darbo, vis daugiau kreipiasi dėl invalidumo pripažinimo. Anot Lapinsko (2010) (netekto) darbingumo lygio siekiama kaip statuso, užtikrinančio pastovų pajamų šaltinį nepriklausomai nuo dabartinės veiklos.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento prie LRV duomenimis.

12 pav. „Sodros“ biudžeto pajamos ir išlaidos 2005-2010 metais

Socialinio draudimo fondo deficitas atsirado visų pirma ne dėl pasaulinės finansų krizės, nors ir ji turėjo tam įtakos, bet dėl fondo išipareigojimų ir galimybių neatitikimo (12 pav.): per 2005-2009 metų laikotarpį „Sodros“ pajamos ir išmokos išaugo 2 kartus, tačiau išlaidos vidutiniškai per metus 3 procentiniais punktais augo sparčiau nei pajamos ir 2008 metais išlaidos beveik 1,4 mlrd. Lt viršijo pajamas. 2009 metų gruodžio 31 d. „Sodros“ pajamos buvo 2879,8 mln. Lt mažesnės nei išmokos. Didelės įtakos tam turėjo blogėjanti demografinė padėtis (mažėjantis gimstamumas ir ilgėjanti gyvenimo trukmė) – didėja senyvo amžiaus žmonių išlaikymo našta vienam dirbančiajam, išaugęs motinystės (tėvystės) pašalpų gavėjų skaičius. Motinystės išmokos per porą metų padidėjo visu milijardu litų. Dėsnios motinystės pašalpos mūsų krašte buvo sumąstytos skatinti gimstamumą. Jis iš tikrųjų šiek tiek padidėjo (Lapinskas A.2010). Pasak T. Medaiskio, iki 16 proc. BVP išlaidos socialinei sričiai išaugo būtent ikerinkimiais 2008 metais. „Pensijos buvo apkarpytos tik 2009 metų pabaigoje – metais per vėlai, mat per 2009-uosius susiformavo dar didesnė „Sodros“ biudžeto skylė“ (Medaiskis, Teodoras, 2010).

Pagrindinė Lietuvos socialinės apsaugos sistemos problema yra lėšų trūkumas. Menko finansavimo problema ypač išryškėja kalbant apie svarbiausią socialinės apsaugos sistemos dalį – aprūpinimą senatvėje ir mirtį (Lezgovko A., Barauskaitė J. 2007).

„Sodros“ biudžeto deficito susidarymui įtakos turėjo ir tai, kad didėjo lėšos, pervedamos į pensijų fondus, o valstybės biudžeto asignavimai pensijų reformai finansuoti 2008 metais sudarė tik 7,6 procentus nuo lėšų, pervedamų į pensijų fondus.

Siekiant sumažinti „Sodros“ biudžeto deficitą, pensijų įmokos dydis į privačius pensijų fondus sumažintos iki 2 procentų asmens draudžiamųjų pajamų. Tačiau lėšos, pervedamos iš „Sodros“ biudžeto į privačius pensijų fondus nėra „Sodros“ pinigai – tai yra apdraustųjų ir draudėjų įmokos už apdraustuosius asmenis ir tokie sprendimai menkina Lietuvos institucijų patikimumą, žmonių pasitikėjimą pensijų sistema.

Pasak Lazutkos (2009), per du dešimtmečius socialinėje srityje dirbusių politikų nuosaikumo ir biurokratų perimtos patirties iš vakarų Europos dėka Lietuva sukūrė socialinės apsaugos sistemą, kuri savo struktūra ir bendriausiais parametrais atitinka vakarietiškus standartus, tačiau skiriasi nuo jų skurdžiu finansavimu, privilegijomis stipriesiems ir nepakankamu jautrumu silpniesiems.

Lietuvos Respublikos Seimas, konstatuodamas, kad Lietuvos Respublikos valstybės ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetų prognozės rodo nuolat didėjantį deficitą, nulemtą Lietuvos ūkį apėmusios ekonomikos krizės; pabrėždamas būtinybę stabilizuoti Lietuvos Respublikos valstybės ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetų deficitą ir subalansuoti pinigų srautus; siekdamas kiek įmanoma apsaugoti socialiai jautrių asmenų grupes ir ekonomikos krizės laikotarpiu užtikrinti išmokų mokėjimą laiku; įvertindamas, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, jog išimtiniais atvejais, kai valstybėje yra susidariusi ypatinga padėtis (ekonomikos krizė, gaivalinė nelaimė ir pan.), kai neįmanoma sukaupti tiek lėšų, kiek yra būtina išmokoms mokėti, išmokų santykių teisinis reguliavimas gali būti koreguojamas ir laikinai, kol valstybėje yra susidariusi ypatinga padėtis, išmokos mažinamos tokiu mastu, koku būtina gyvybiškai svarbiems visuomenės interesams užtikrinti ir kitoms konstitucinėms vertybėms apsaugoti, 2009 metų gruodžio 9 d. priėmė Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinąjį įstatymą. Šis įstatymas įsigaliojo nuo 2010 m. sausio 1 d. ir galios iki 2011 m. gruodžio 31 d. Įstatymas taikomas socialinio draudimo senatvės (išskyrus gavėjus, kuriems nustatytas didelis specialiųjų poreikių lygis), išankstinėms senatvės ir netekto darbingumo (išskyrus pensijas, paskirtas netekus 75-100 proc. darbingumo) pensijoms, didesnėms nei 650 Lt, socialinio draudimo našlaičių pensijoms, didesnėms nei 325 Lt, bei našlių pensijoms.

Biudžeto išlaidos 2010 metais lyginant su 2009 metais sumažėjo 6,8 proc. Tam turėjo įtakos priimtas Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas. Pensijų išlaidos 2010 m. mažėjo: dėl pensijų mažinimo – 349,4 mln. Lt, dėl dirbančių pensijų mažinimo – 218,4 mln. Lt, dėl išmokos, mirus pensininkui, sumažinimo – 28,3 mln. Lt, dėl kitų veiksmų – 5,6 mln. Lt.

4. VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO BIUDŽETO PROGNOZĖS 2011-2012 METAMS IR JO SUBALANSUOTUMO PROBLEMOS SPRENDIMO KRYPTYS

4.1. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozės 2011-2012 metams

Ankstesniame skyriuje matėme, jog nuo 2008 m., Lietuvoje prasidėjus ekonominei krizei, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas buvo deficitinis. Ekonominio sunkmečio metu dėl bankrutuojančių įmonių, didelio emigracijos srauto sparčiai mažėjo apdraustųjų skaičius, kas sąlygojo ir mažesnes Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamas. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamas bei išlaidas prognozuosime remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis bei naudodami antros eilės parabolinį trendą, kadangi kvadratinė funkcija kintamųjų glaudumo rodikliai yra aukščiausi (artimi vienetui).

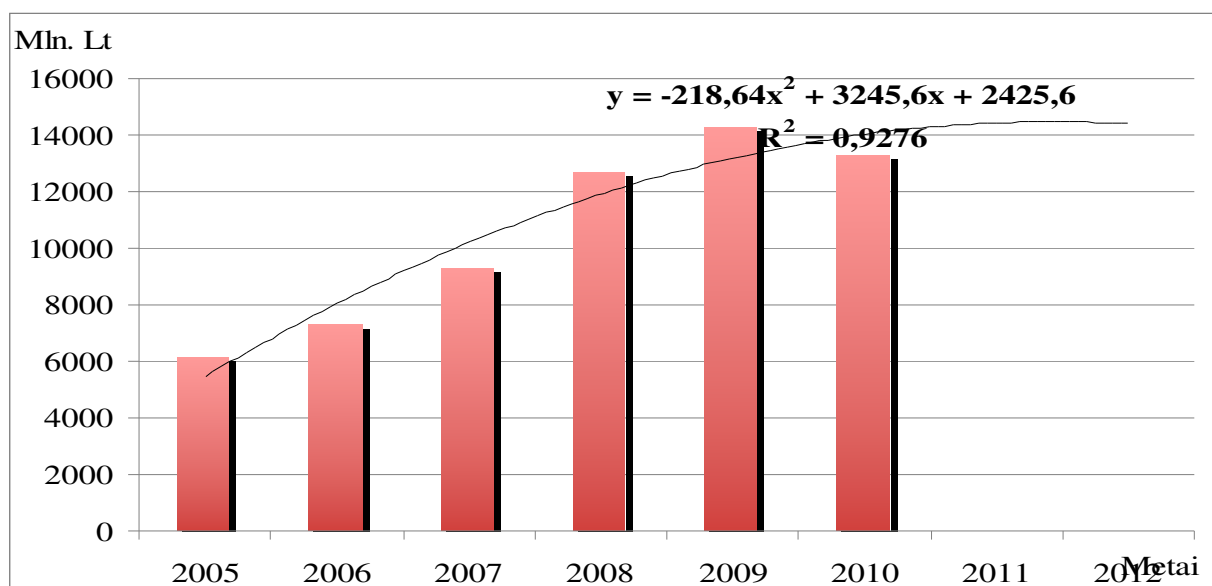
Antrosios eilės parabolinis trendas yra tinkamas laiko eilučių, kurių duomenų antrieji skirtumai (gretimu pirmųjų skirtumu reikšmės) vienas nuo kito nedaug skiriasi, aproksimavimo modelis. Antros eilės parabolinio trendo lygtis:

$$Y = a + bX + cX^2,$$

kur X yra rodiklio eilės numeris laiko eilutėje;

a , b ir c – nežinomieji trendo koeficientai.

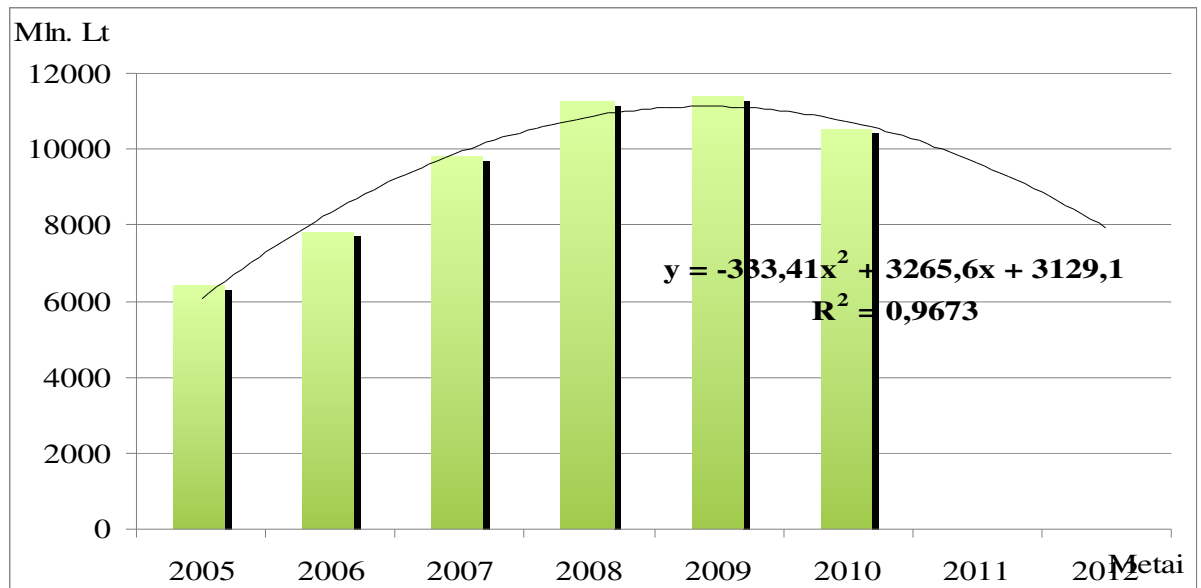
Determinacijos koeficientas yra atsitiktinių dydžių tiesinio ryšio matas. Jis parodo, kokią dalį tiriamojo požymio dispersijos apima naudojamas matematinis modelis. Kuo matematinis modelis padengia daugiau tiriamo požymio sklaidos, tuo jis yra priimtinesnis. Koeficiento (R^2) reikšmė priklauso intervalui $[0,1]$. Kuo ji artimesnė vienetui, tuo stipresnis tiesinis ryšys tarp X ir Y .

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis.

13 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidų prognozė pagal trendą, mln. Lt

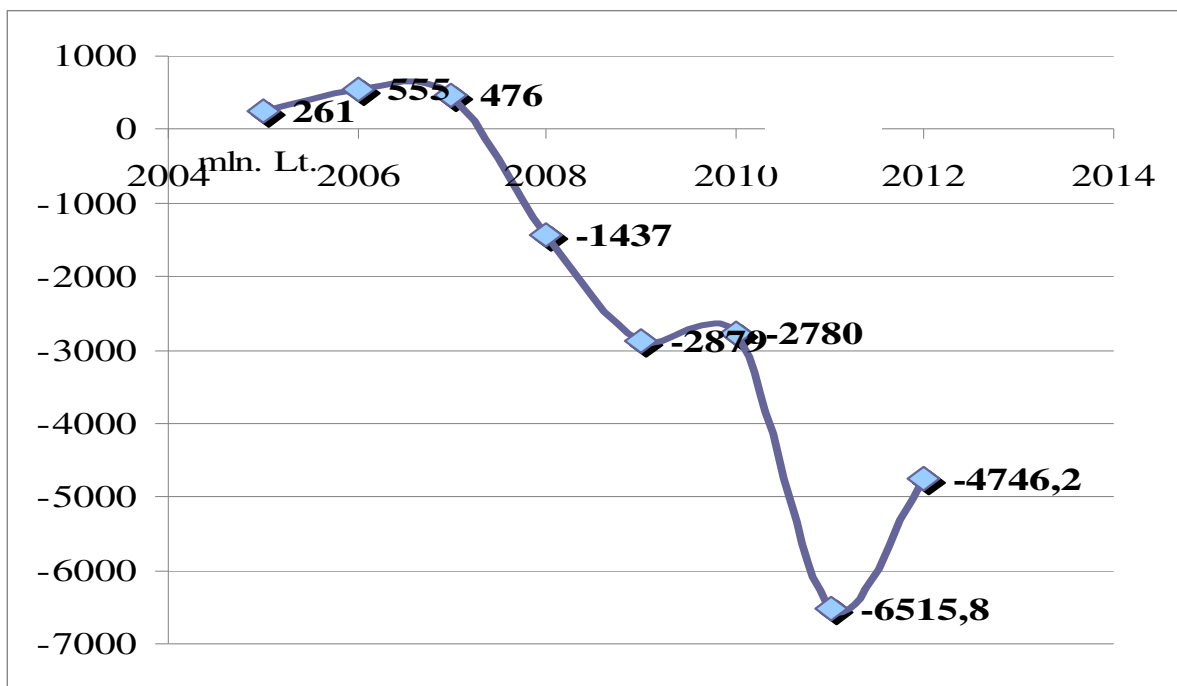
Kaip matome iš 13 paveikslo, Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidos 2011 m. turės tendenciją didėti. 2011 m. pabaigoje jos išaugs iki 14431,4 mln. Lt arba bus išleista 8,8 proc. daugiau nei 2010 m. Tačiau 2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidų suma lyginant su 2011 m. sumažės 0,2 proc. ir sudarys 14397,4 mln. Lt. Gauta kvadratinė funkcija $y = -218,64x^2 + 3245,6x + 2425,6$ ir determinacijos koeficientas 0,9276 rodo, kad pasirinkto prognozės metodo patikimumas yra labai didelis ir siekia 92,8 proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis.

14 pav. **2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų prognozė pagal tendą, mln. Lt**

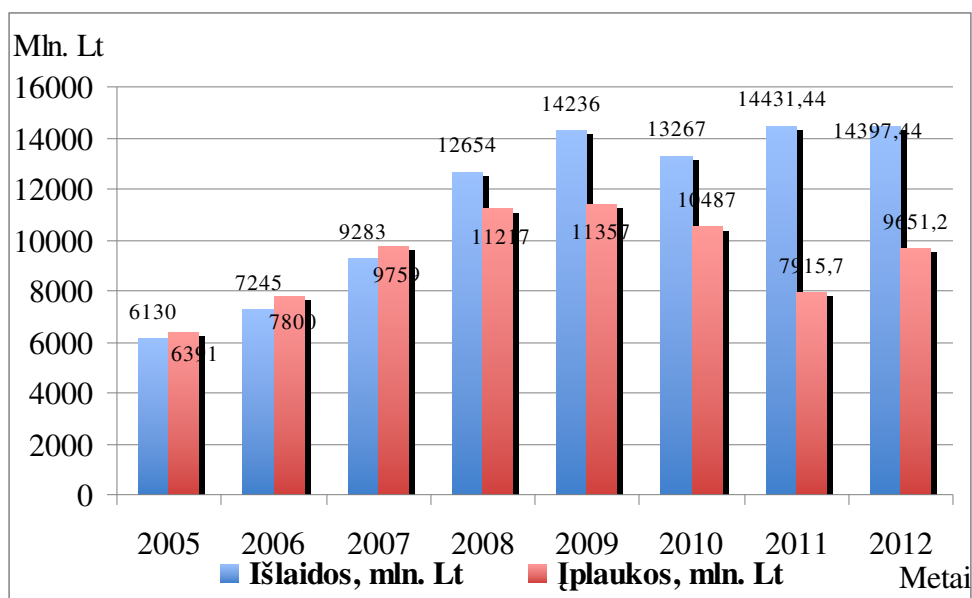
Iš 14 paveikslo matome, jog Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų prognozė 2011-2012 m. nėra optimistinė. Prognozavimo metu apskaičiuotas determinacijos koeficientas 0,9673, leidžia patvirtinti gautų rezultatų patikimumą su sąlyga, jei aplinkos veiksniai liks nepakitę. Valstybinio socialinio draudimo fondo surenkamos įplaukos ir toliau turės tendenciją mažėti: jei 2011 m. įmokų sumažėjimas sieks 8,8 proc., tai 2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamos sumažės net 21,9 proc., kas sudarys 9651,2 mln.Lt. Kadangi Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas glaudžiai susijęs su Lietuvos darbo rinka, tai Lietuvos ekspertams prognozuojant vis augančią darbingo amžiaus lietuvių emigraciją, realu, kad visa tai neigiamai paveiks ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų surinkimą. 2012 m. spartų valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų mažėjimą galima sieti ir su tais metais vykstančiais Lietuvos Respublikos Seimo rinkimais, kurie iššauks populistinius politikų sprendimus, mažinančius įmokų surinkimą į Valstybinio socialinio draudimo fondo.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis.

15 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto perspektyva 2011-2012 m., mln. Lt

Kaip matome iš 15 paveikslo, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas ir toliau išliks deficitinis: 2011 m. deficitas sudarys 6515,8 mln.Lt, 2012 m. sumažės ir sieks 4746,2 mln. Lt. Deficito augimas didės: 2011 m. biudžeto deficitas išaugs 134,4 proc., o 2012 m. – 27,2 proc. lyginant su 2011 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis.

16 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozė 2011-2012 m., mln. Lt

Apibendrinat galima teigti, kad matematinė – statistinė prognozė rodo, jog nepriimant

atitinkamų sprendimų, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitą artimuosius dvejus metus toliau augs (16 pav.). Siekiant subalansuoti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą, būtina imtis priemonių, atsižvelgiant į dabartinę Lietuvos ekonominę situaciją bei visuomenės poreikius.

4.2. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto subalansuotumo problemos sprendimo kryptys

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitą galima sumažinti didinant pajamas ir mažinant išlaidas. Šiame darbe magistrantė biudžeto subalansuotumo problemą spęs šiomis kryptimis:

I variantas – didinant 1 procentu apdraustųjų ir draudėjų mokamų įmokų tarifus;

II variantas – ilginant pensinį amžių;

III variantas – taikant abi priemones (I ir II varianto) kartu.

5 lentelė

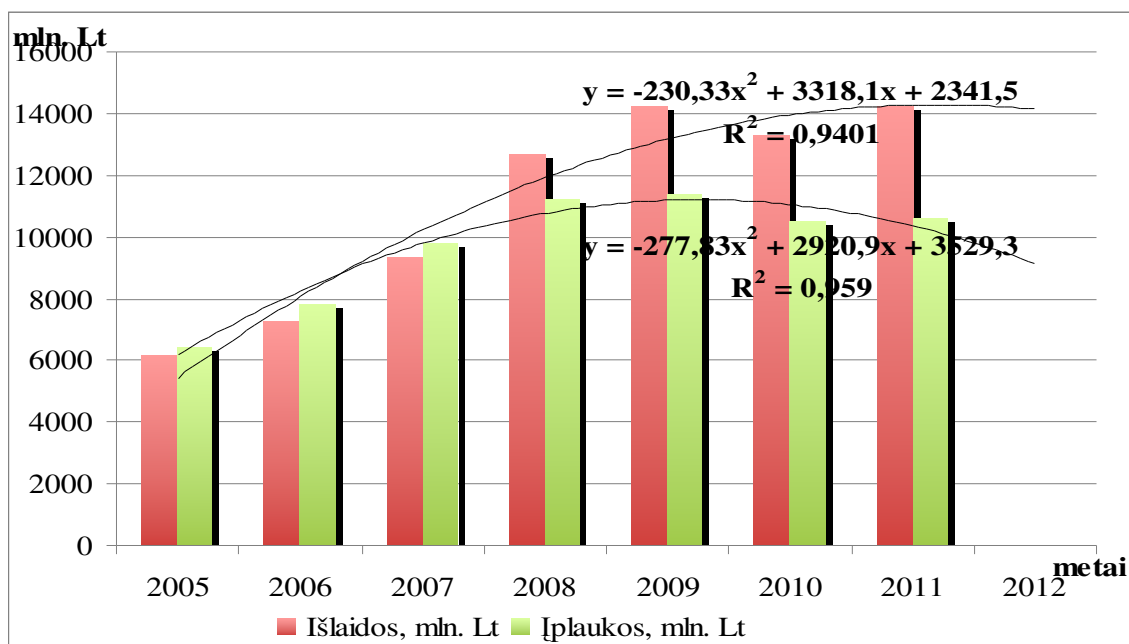
Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto įmokų prognozė 2011 metams, padidinus ir draudėjų, ir apdraustųjų įmokų tarifus vienu procentu

Įmokos pavadinimas	2010 m.	Siūlomi pakeitimai	Padidėjimas, mln. Lt	Planuojamos įmokos po perskaičiavimo, mln. Lt
Draudėjų privalomosios draudimo įmokos	7609,1	30,8 proc.+1,0 proc.	76,1	7685,2
Apdraustųjų privalomosios draudimo įmokos	2212,5	9,0 proc. + 1 proc.	22,1	2234,6
Savarankiškai dirbančių ir jiems prilygintų asmenų privalomosios draudimo įmokos	161,3			161,3
Valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo įmokos	1,7			1,7
Baudos ir delspinigiai	13,3			13,3
Asignavimai iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir kitų valstybės piniginių išteklių	328,2			328,2
Atgautos į ankstesnių metų išlaidas išskeltos abejotinai atgautinos sumos	13,9			13,9
Veiklos pajamos	41,7			41,7
Sveikatos draudimo įmokos iš socialinio draudimo pašalpų	104,8			104,8
Iš viso pajamos, mln. Lt	10486,5		98,2	10584,7

Šaltinis: sudaryta autorės.

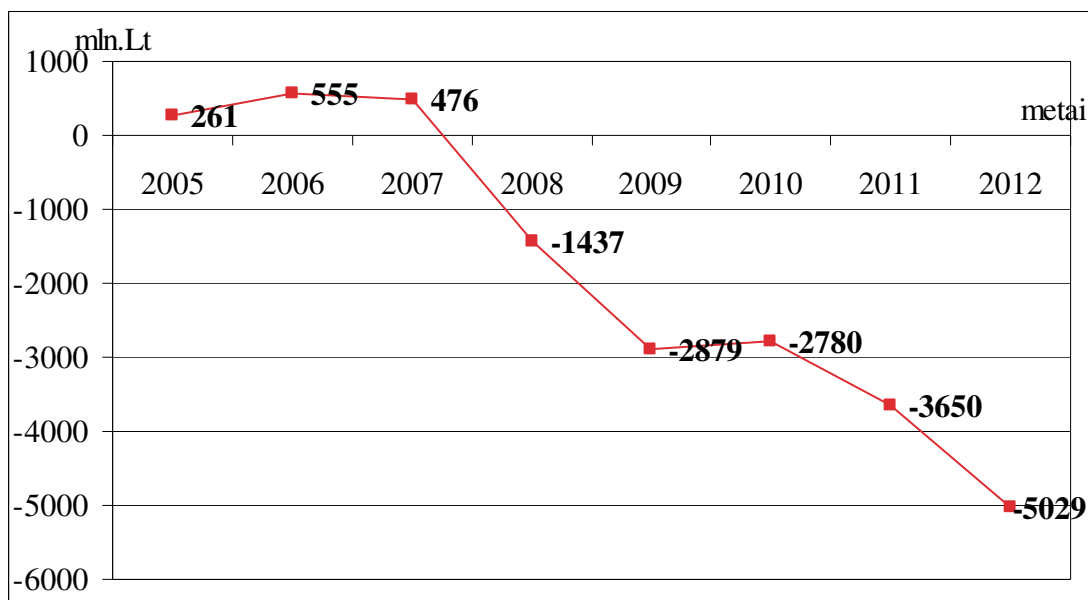
Toliau nagrinėjamas I variantas (žr. 5 lent.): padidinus draudėjų privalomasias įmokas 1 proc., jos padidėtų 76,1 mln. Lt ir sudarytų 7685,2 mln. Lt. Apdraustųjų privalomosios draudimo įmokos

padidėtų 22,1 mln. Lt ir sudarytų 2234,6 mln. Lt. Bendroje sumoje įmokos padidėtų 98,2 mln. Lt arba 0,94 proc. su sąlyga, jei aplinkos veiksniai liks nepakitę.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis

17 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų ir išlaidų (mln. Lt) prognozė pagal tendą padidinus ir draudėjų, ir apdraustųjų įmokų tarifus vienu procentu

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis.

18 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozės mln. Lt, padidinus draudėjų ir apdraustųjų įmokų tarifus vienu procentu

Kaip matome 17 paveiksle, 2011 metais ir įplaukos, ir išlaidos prognozuojamos didesnės nei

2010 metais: įplaukos didės 0,9 proc., o išlaidos net 7,3 proc. Gauti determinacijos koeficientai 0,9401 (išlaidų) ir 0,959 (įplaukų) rodo, kad pasirinkto prognozės metodo patikimumas siekia 94,01 ir 95,9 proc.

Padidinus ir draudėjų, ir apdraustųjų įmokų tarifus vienu procentu (žr. 18 pav.) biudžetas išliks deficitinis: 2011 m. deficitas sudarys 3650 mln. Lt., o 2012 metais – 5029 mln. Lt. Deficito augimas didės: 2011 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitas išaugs 31,3 proc., o 2012 m. – 37,8 proc. lyginant su 2011 m.

Toliau nagrinėjamas II variantas (žr. 6 lent.): ilginti pensinį amžių.

6 lentelė

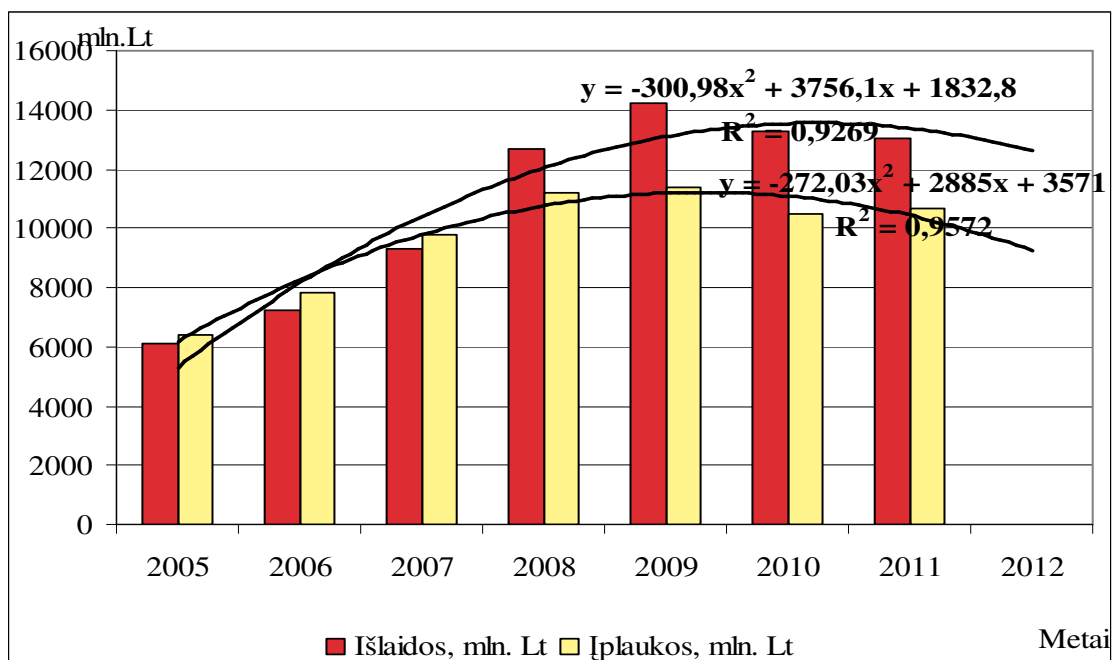
**Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidų ir pajamų prognozė 2011 metams
ilginant pensinį amžių**

Įmokų (išmokų) pavadinimas	2010 m.	Siūlomi pakeitimai	Padidėjimas/ sumažėjimas, mln. Lt	Planuojamos įmokos (išmokos) po perskaičiavimo, mln. Lt
Senatvės pensijos, mln. Lt	5395,9		-219,3	5176,6
pensijų gavėjai, tūkst. žm.	598,9	pailginti pensinį amžių – 4 proc. nuo visų gavėjų (23,9 tūkst. žm.)	<u>23,9x746,29x12</u>	575,0
vidutinė pensija, litai	746,29			746,3
Iš viso išlaidos, mln. Lt	13267,4			13048,1
Draudėjų privalomosios draudimo įmokos	7609,1		151,3	7760,4
Pensijų socialiniam draudimui	5704,2	23,9 tūkst. žm. liks darbo rinkoje dėl prailginto pensinio amžiaus 23,9x1712,6x12x30,8 proc.	151,3	5855,5
Apdraustųjų privalomosios draudimo įmokos	2212,5	23,9 tūkst. žm. liks darbo rinkoje dėl prailginto pensinio amžiaus 23,9x1712,6x12x9,0proc.	44,2	2256,7
Vidutinis mėn. darbo užmokestis, nuo kurio skaičiuojamos VSD įmokos, litais	1712,6			
Iš viso pajamos, mln. Lt	10486,6		195,5	10682,1

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ilginat pensinį amžių, magistrantė daro prielaidą, kad 4 proc. pensijų gavėjų 2011 metais liks darbo rinkoje su sąlyga, jei aplinkos veiksniai liks nepakitę, ko pasekoje išlaidos senatvės pensijoms

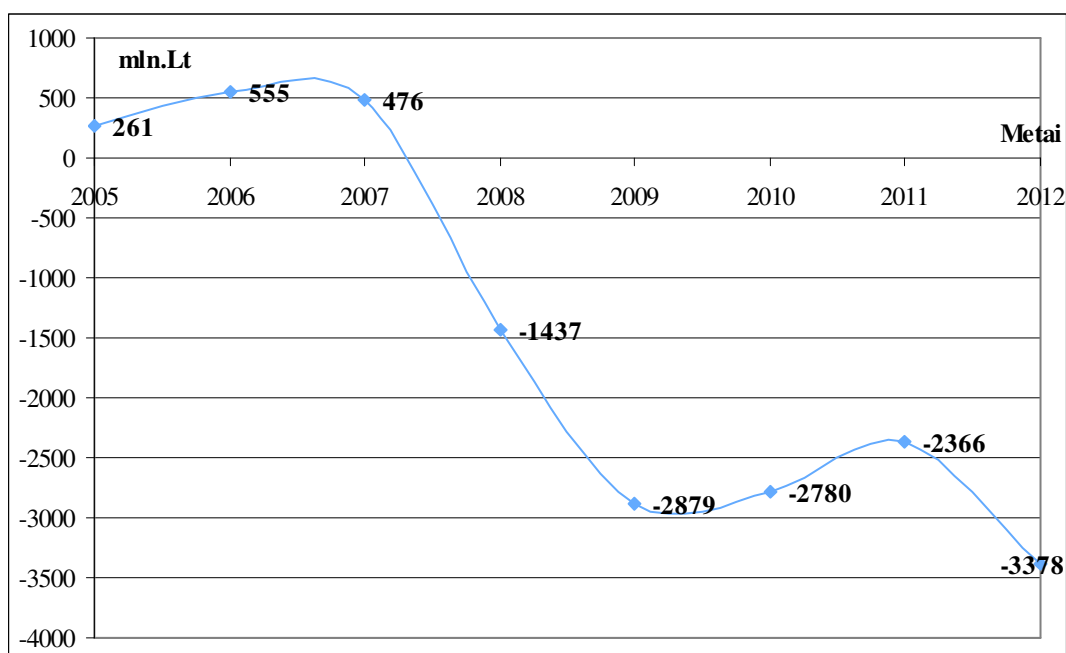
sumažėtų 219,3 mln. Lt arba daugiau kaip 4 proc. ir sudarytų 5176, 6 mln. Lt, draudėjų privalomosios įmokos padidėtų 151,3 mln. Lt arba 2 proc. ir sudarytų 7760,4 mln. Lt, apdraustųjų privalomosios draudimo įmokos padidėtų 22,1 mln. Lt arba 2 proc. ir sudarytų 2234,6 mln. Lt. Bendroje sumoje pajamos padidėtų 195,5 mln. Lt arba 1,9 proc. ir sudarytų 10682,1 mln. Lt.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis

19 pav. **2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų ir išlaidų (mln. Lt) prognozė pagal tendą pailginus pensinį amžių**

Kaip matome 19 paveiksle, 2011 metais prognozuojamas įplaukų didėjimas ir išlaidų mažėjimas lyginant su 2010 metais: įplaukos didės 1,9 proc., o išlaidos mažės 1,6 proc. Gauti determinacijos koeficientai 0,9269 (išlaidų) ir 0,9572 (įplaukų) rodo, kad pasirinkto prognozės metodo patikimumas yra didelis ir siekia atitinkamai 92,69 ir 95,72 proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis.

20 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozės mln. Lt
pailginus pensinį amžių

Kaip matome 20 paveiksle, pailginus pensinį amžių, 2011 metais biudžeto deficitas sumažėtų 15 proc. lyginant su 2010 metais., tačiau 2012 metais deficitas dar daugiau padidėtų – beveik 43 proc. ir sudarytų 3378 mln. Lt.

Toliau nagrinėjamas III variantas (žr. 7 lent.): taikant abi priemones (I ir II varianto) kartu.

Kaip matome 7 lentelėje, pailginus pensinį amžių ir padidinus draudėjams ir apdraustiesiems įmokas 1 proc., pajamos išaugtų 2,8 proc. ir sudarytų 10780,3 mln. Lt, o išmokos sumažėtų 1,65 proc.

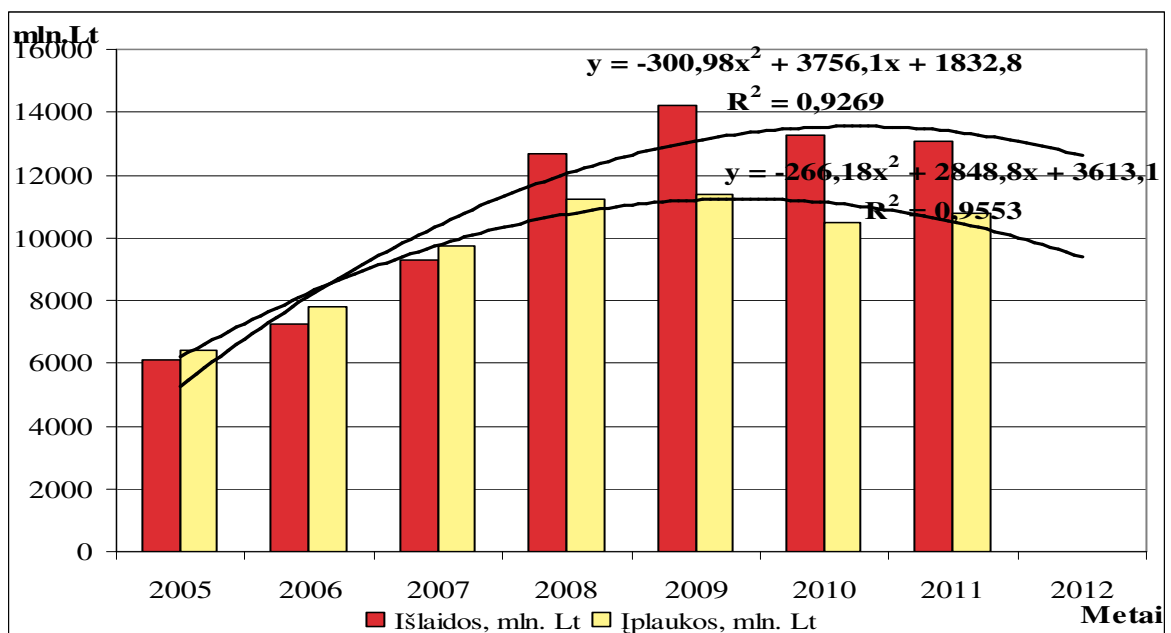
7 lentelė

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidų ir pajamų prognozė 2011-2012 metams, padidinus ir draudėju, ir apdraustųjų įmokų tarifus vienu procentu ir ilginant pensinį amžių

Įmokų (išmokų) pavadinimas	2010 m.	Siūlomi pakeitimai	Padidėjimas/ sumažėjimas, mln. Lt	Planuojamos įmokos (išmokos) po perskaičiavimo, mln. Lt
Senatvės, mln. Lt	5395,9		-219,3	5176,6
pensijų gavėjai, tūkst. žm.	598,9	pailginti pensinį amžių – 4 proc. nuo visų gavėjų (23,9 tūkst. žm.)	<u>23,9x746,29x12</u>	575,0
vidutinė pensija, litai	746,29			746,3
Iš viso išlaidos, mln. Lt	13267,4			13048,1
Draudėjų privalomosios draudimo įmokos	7609,1	30,8 proc.+1,0 proc.	76,1	7685,2
Draudėjų privalomosios draudimo įmokos	7609,1	746,29	151,3	7760,4

Įmokų (išmokų) pavadinimas	2010 m.	Siūlomi pakeitimai	Padidėjimas/ sumažėjimas, mln. Lt	Planuojamos įmokos (išmokos) po perskaičiavimo, mln. Lt
Pensijų socialiniam draudimui	5704,2	23,9 tūkst. žm. liks darbo rinkoje dėl prailginto pensinio amžiaus 23,9x1712,6x12x30,8 proc.	151,3	5855,5
Apdraustųjų privalomosios draudimo įmokos	2212,5	23,9 tūkst. žm. liks darbo rinkoje dėl prailginto pensinio amžiaus 23,9x1712,6x12x9,0 proc.	44,2	2256,7
Apdraustųjų privalomosios draudimo įmokos	2212,5	9,0 proc. + 1 proc.	22,1	2234,6
Iš viso pajamos, mln. Lt	10486,6		293,7	10780,3

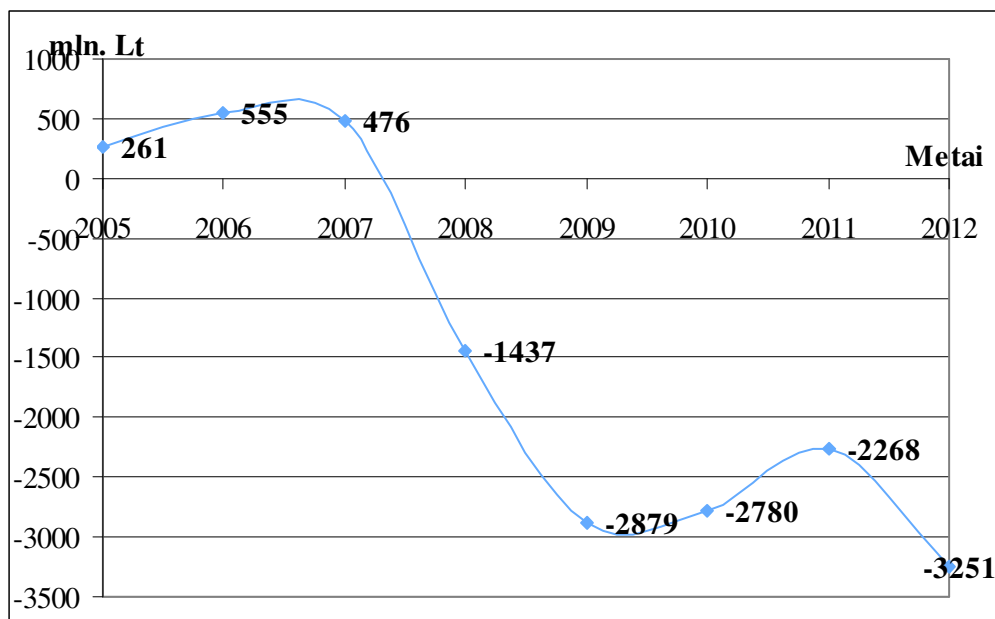
Šaltinis: sudaryta autorės.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis

21 pav. 2011-2012 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų ir išlaidų (mln. Lt) prognozė pagal tendą (III variantas)

Kaip matome 21 paveiksle, 2011 metais prognozuojamas įplaukų didėjimas ir išlaidų mažėjimas lyginant su 2010 metais: įplaukos didės 3,3 proc., o išlaidos mažės 1,6 proc. Gauti determinacijos koeficientai 0,9269 (išlaidų) ir 0,9553 (įplaukų) rodo, kad pasirinkto prognozės metodo patikimumas yra didelis ir siekia atitinkamai 92,69 ir 95,53 proc.

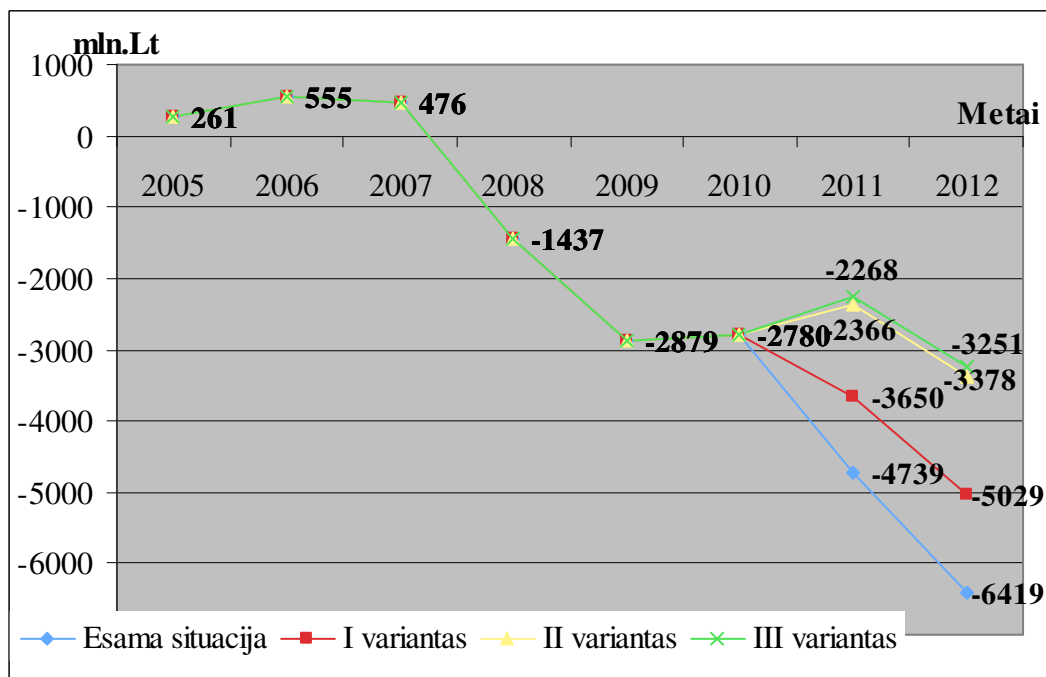

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis.

22 pav. 2011-2012 metais Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozės mln.

Lt (III variantas)

Kaip matome iš 22 paveikslo, padidinus ir draudėjų, ir apdraustųjų įmokų tarifus vienu procentu bei pailginus pensinį amžių, biudžetas išliks deficitinis: 2011 metais deficitas sudarys 2268 mln. Lt., o 2012 metais – 3251 mln. Lt. Tačiau 2011 metais deficitas lyginant su 2010 metais sumažės 18,4 proc., o 2012 metais Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitas išaugs 43,3 proc. lyginant su 2011 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Sodros“ duomenimis.

23 pav. 2011-2012 metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto prognozės mln. Lt didinant 1 procentu apdraustųjų ir draudėjų mokamų įmokų tarifus bei ilginant pensinį amžių

Kaip matome 23 paveiksle pavaizduotoje diagramoje, optimaliausias yra III variantas, kai siekiant sumažinti „Sodros“ biudžeto deficitą taikomos priemonės ir įmokų didinimui, ir išmokų mažinimui.

Norint išgelbėti „Sodra“ iš susidariusios padėties nedidinant įmokų tarifų, reikia didinti dirbančiųjų ir mokančių įmokas „Sodrai“ skaičių, kartu mažinant jas gaunančiųjų skaičių.

Politikų aptariamai „Sodros“ gelbėjimo planai bus niekam verti, jei jų nespėsime iš esmės, visų pirma – kovodami su šešėline ekonomika: nelegaliu darbu, kontrabanda, algų mokėjimu vokeliuose, dėl to valstybė, o kartu ir „Sodra“ netenka milžiniškų įplaukų (Nagelė N., 2011).

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Lietuva pasirinko daugelyje pasaulio šalių dominuojantį socialinio draudimo modelį, pagrįstą solidarumo principu: jauni ir sveiki žmonės dalį savo uždarbio skiria tiems, kurie dėl senatvės, invalidumo ar ligos negali dirbti ir uždirbti.

Lietuvos socialinio draudimo pradžia – 1990 metai, kai buvo įteisintas savarankiškas socialinio draudimo biudžetas, atskirtas nuo valstybės biudžeto. Per pirmuosius penkerius socialinio draudimo gyvavimo metus buvo suformuota teisinė bazė, sukurti struktūriniai padaliniai, pradėtos kurti kompiuterinės informacinės duomenų bazės.

Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistemą sudaro: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM), Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie SADM („Sodra“), Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Užsienio išmokų tarnyba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrius, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Mokymo centras.

Socialinio draudimo sistemos dalyviai yra: Valstybinė mokesčių inspekcija, Lietuvos darbo birža prie SADM, Valstybinė ligonių kasa prie SADM, Pensijų kaupimo bendrovės, Draudėjai, apdraustieji, išmokų gavėjai.

Valstybinio socialinio draudimo fondas veikia nuo 1990 metų. Pagrindinė šio fondo funkcija – valstybinio socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokų rinkimas ir pensijų, pašalpų bei kompensacijų skyrimas ir mokėjimas.

Valstybinio socialinio draudimo įmokos yra apdraustųjų asmenų ir (arba) jų draudėjų mokamos įmokos, kurių dydžiai nustatomi įstatymais. Tai yra pagrindinis ir lemiantis Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų šaltinis.

Socialinis draudimas finansuojamas iš draudimo įmokų, o draudimo pagrindu teikiamos pagalbos apimtis priklauso nuo įmokų dydžio. Piniginės išmokos, kurios tam tikru laikotarpiu visiškai arba iš dalies turi būti mokamos vietoj atlyginimo, sudaro didžiausią socialinio draudimo mokėjimų dalį ir yra tiesiogiai susijusios su individualia draudimo įmoka, t.y. išmokų dydis priklauso nuo apdraustojo asmens iki to momento sumokėtų įmokų dydžio.

Pagal Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto struktūros įstatymą, pagrindines socialinio draudimo biudžeto išmokas sudaro: pensijų socialinis draudimas, ligos, motinystės ir motinystės (tėvystės) socialinis draudimas, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas.

2007-2008 metais teisės aktais padidinus kai kurias valstybinio socialinio draudimo išlaidas, valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas nebuvo didinamas. Susidariusiam tarp pajamų ir išlaidų

skirtumui padengti nebuvo skirta asignavimų iš valstybės biudžeto, bet buvo imamos paskolos, kurių palūkanos mokamos iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų. Tai sudarė sąlygas „Sodros“ biudžeto nesubalansuotumui.

„Sodros“ pajamų mažėjimą lėmė dėl ekonominės krizės mažėjantis dirbančiųjų skaičius ir jų algos; didėjantis nedarbas, kai galintys dirbti žmonės tampa „Sodros“ lėšų naudotojai, taip pat didėjanti migracija, mažinanti dirbančiųjų ir „Sodrai“ skiriančių lėšų žmonių skaičius.

Matematinė – statistinė prognozė parodė, jog nepriimant atitinkamų sprendimų, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitas artimuosius dvejus metus toliau augs. Siekiant subalansuoti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą, būtina imtis priemonių, atsižvelgiant į dabartinę Lietuvos ekonominę situaciją bei visuomenės poreikius.

Siekiant apriboti ilgalaikę išlaidų didėjimo tendenciją, išlaikyti tiek finansinį sistemos stabilumą, tiek ir išmokų adekvatumą, o taip pat didinti asmenų suinteresuotumą dalyvauti socialinio draudimo sistemoje bei kuo ilgiau likti darbo rinkoje, mažinti nepagrįstą išmokų dubliavimą ir jas padaryti taiklesnes, būtini socialinio draudimo ir išmokų sistemos pertvarkymai. Šiems tikslams pasiekti patvirtinta Valstybinio Socialinio draudimo ir pensijų sistemos reformos koncepcija, kurioje siūloma ilginti pensinį amžių, svarstomos motinystės (tėvystės) išmokų trukmė ir dydis, ligos pašalpos, nelaimingi atsitikimai darbe ir profesinės ligos.

Premjeras Kubilius A. (2011) pabrėžė, kad įgyvendinus permainas socialinio draudimo sistemoje, iki 2020 metų šalies pensijų sistema sugebės ir „išeiti“ iš deficito, ir sugrąžinti skolas, ir kompensuoti sumažintas pensijas, ir iki 2012 metų jas atstatyti.

Siūlymai dėl socialinio draudimo sistemos tobulinimo:

1. Turi būti numatytos pensijų reformos finansavimo šaltinių ilgalaikės perspektyvos, patvirtintas finansavimą užtikrinančių priemonių planas.

2. Būtina bent kiek subalansuoti „Sodros“ ir valstybės biudžetą, nes „Sodros“ pajamos ir toliau nuolat mažėja, o „Sodros“ išlaidos didėja. Siekdama išmokas mokėti laiku, „Sodra“ nuolat skolinasi, daugiausia iš Finansų ministerijos, kuri savo ruožtu skolinasi tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Palūkanų našta vis didėja ir, jei Lietuva neracionalizuos savo išlaidų, nei pensijos, nei pašalpos nebegalės būti išmokamos laiku.

LITERATŪRA

1. **Bagdonavičius J., Šiaudytis V., Vaitelienė A.** Statistikos metodai socialiniuose – ekonominiuose tyrimuose, – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007, 123 p. ISBN 978-9955-20-177-9
2. **Bartoševičienė V.** Ekonominė statistika. – Kaunas: Technologija, 2001, 53 - 64 p. – ISBN 9986-13-918-X
3. **Buškevičiūtė E.** Mokesčių sistema: vadovėlis. – Kaunas: Technologija, 2005, 337 p. – ISBN 9955098155
4. **Cibulskis G, Balsytė L.** Pokrizinis 2011 metų biudžetas: atsipalaiduoti nėra už ką <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/pokrizinis-biudzetas-atsipalaiduoti-nera-uz-ka-56-128243> [žiūrėta 2011 02 07]
5. **Čepinskis J. et al.** Draudimas. – Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999, p. 458. – ISBN 9986418127
6. **Guogis A.** Socialinės politikos modeliai. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 78. – ISBN 9986752760
7. **Įmokų tarifai.** http://www.sodra.lt/draudeju_portalas/imoku_mokejimas/imoku_tarifai [žiūrėta 2011 03 26]
8. **Juodytė A.** Sodra – 15 metų. Vilnius: Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, 2005 (Kaunas: Arx Baltica). – p. 94. – ISBN 9955-9678-4-6
9. **Lapinskas A.,** Pirmoji socialinio draudimo reformos kregždė. <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=33743699> žiūrėta [2010 11 29]
10. **Lazutka R.** Pensijų istorija ir šiandiena // Mūsų balsas, 2001 balandžio 27 d., Nr. 7. <http://www.lsdp.lt/index.php/straipsniai-ir-komentarai/archyvas/115-archyvas/927-pensij-istorija-ir-iandiena-lazutka-r?format=pdf> [žiūrėta 2010 11 29]
11. **Lazutka R.** Pensijų sistemų raida Lietuvoje // Filosofija. Sociologija. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademija, 2007, T. 18, Nr. 2 p. 64–80. http://images.katalogas.lt/maleidykla/Fil72/fil_064_080.pdf [žiūrėta 2010 11 29]
12. **Lazutka R.,** Ir tamsa, ir klasta jų žingsnius telydi... <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=25715313> [žiūrėta 2010 11 29]
13. **Lazutka R.** Reformų, reformų! Kokių? <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=27082875> [žiūrėta 2010 11 25]
14. **Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.** <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc>

- _l?p_id=359474 [žiūrėta 2010 11 25]
15. **Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=218739 [žiūrėta 2010 11 25]
  16. **Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=390357&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2009 11 25]
  17. **Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=362854 [žiūrėta 2010 11 25]
  18. **Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323356&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2010 11 25]
  19. **Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=215829 [žiūrėta 2010 11 25]
  20. **Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197455 [žiūrėta 2010 11 25]
  21. **Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo 4 straipsnio pakeitimo įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=343424 [žiūrėta 2010 12 05]
  22. **Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387819 [žiūrėta 2010 11 25]
  23. **Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=224413 [žiūrėta 2010 11 25]
  24. **Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1327 [žiūrėta 2009 11 25]
  25. **Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=378767 [žiūrėta 2010 11 25]
  26. **Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=378186&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2010 11 25]
  27. **Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas.** Draudėjų priskyrimo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupėms metodika. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=397429 [žiūrėta 2011 03 26]
  28. **Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas.** Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatai. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396805&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2011 03 26]

29. **Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas.** Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatai. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=362853 [žiūrėta 2011 03 26]
30. **Lietuvos statistikos metraštis 2010 metai.** Statistikos departamento prie LRV leidinys. http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/list/?cat_y=2&cat_id=1&id=1828 [žiūrėta 2011 03 25]
31. **Lezgovko A., Barauskaitė J.** Ekonominiai ir socialiniai gyvybės draudimo aspektai. <http://www.draudimas.com/?id=403034> [žiūrėta 2011 03 26]
32. **Nagelė D.,** „Sodra“ gali išgelbėti tikrai revoliucija. Vakarų žinios, 2011-03-19 Nr. 64 (3329)
33. **Privalomojo draudimo veiklos statistinė apyskaita.** http://www.dpk.lt/files/privalomojo_dr_statistika/2008_IV_ketv.xls
34. **Pensijų kaupimo sutartys.** <http://www.sodra.lt/index.php?cid=280> [žiūrėta 2011 03 26]
35. **Perminienė L.** Socialinio draudimo pensijų perskaičiavimas. <http://www.mzinios.lt/lt/2010-01-12/straipsniai.html> [žiūrėta 2010 12 05]
36. **Siūlomos priemonės socialinių išmokų mokėjimo užtikrinimui.** <http://www.socmin.lt/index.php?46632808> [žiūrėta 2009 12 05]
37. **Leontjeva E.** Knyga 2000-2004 metų Seimo nariams ir rinkėjams. Lietuvos laisvosios rinkos leidinys. http://www2.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/knyga_2000_2004_metu_seimo_nariams_ir_rinkejams/2397 [žiūrėta 2011 03 26]
38. **Ramoškaitė I.** Kubilius atsitiesusią „Sodra“ regi apie 2020 m. <http://archyvas.vz.lt/print.php?id=17275990&strid=1003&rs=0&ss=6cb2ed7dd32566151222be8685c8ea73&y=2011%2004%2014> [žiūrėta 2011 04 15]
39. **Valstybinio audito ataskaita.** Valstybinio socialinio draudimo sistema. www.sodra.lt/get.php?f.16547 [žiūrėta 2011 03 26]
40. **Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje.** <http://www.sodra.lt/get.php?f.5085> [žiūrėta 2011 03 26]
41. **Valstybinis socialinis draudimas: statistiniai duomenys 2005 m. 1 dalis** <http://www.sodra.lt/get.php?f.1518> [žiūrėta 2011 03 26]
42. **Valstybinis socialinis draudimas: statistiniai duomenys 2005 m., 2 dalis** <http://www.sodra.lt/get.php?f.1519> [žiūrėta 2011 03 26]
43. **Valstybinis socialinis draudimas: statistiniai duomenys 2006 m.** <http://www.sodra.lt/get.php?f.3398> [žiūrėta 2011 03 26]
44. **Valstybinis socialinis draudimas: statistiniai duomenys 2007 m.** <http://www.sodra.lt/get.php?f.3399> [žiūrėta 2011 03 26]
45. **Valstybinis socialinis draudimas: statistiniai duomenys 2008 m.** <http://www.sodra.lt/get.php?f.4899> [žiūrėta 2011 03 26]

46. **2009 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto vykdymo ataskaita.**
<http://www.sodra.lt/get.php?f.16668> [žiūrėta 2011 03 26]
47. **2010 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinys.**
http://www.lrv.lt/Posed_medz/2011/110518/05.pdf [žiūrėta 2011 05 06]

SANTRAUKA

Bandzevičienė K. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto analizė 2005-2010 metais / Ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas dr. I. Panovas. – Vilnius : Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Ekonomikos katedra, 2011 – 74.

Pagrindinės sąvokos: socialinis draudimas, socialinio draudimo sistema, įmokos, išmokos, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas.

Santraukos turinys: Socialinis draudimas yra viena iš svarbiausių socialinės apsaugos sistemos dalių. Valstybinio socialinio draudimo sistema pagrįsta solidarumo principu: dirbantys žmonės, mokėdami įmokas, remia pensininkus, neįgaliuosius, bedarbius. Todėl labai svarbu, kad šiai sričiai būtų skiriamas ypatingas dėmesys. Lietuvos socialinio draudimo sistema susiduria su problemomis, nuo kurių sprendimo priklausys būsimų pensininkų finansinė gerovė. Socialinio draudimo sistemos stabilumas priklauso nuo Valstybinio socialinio draudimo fondo subalansuotumo – pajamų ir išlaidų santykio

Tyrimo objektas – Valstybinio socialinio draudimo fondo įmokos ir išmokos.

Tyrimo tikslas – išanalizavus Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistemą, teisinius aktus, statistinius duomenis, įvertinti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą ir pateikti siūlymus dėl jo subalansuotumo.

Uždaviniai:

1. apžvelgti socialinio draudimo sistemą, Valstybinio socialinio draudimo fondo struktūrą;
2. atlikti 2005-2010 metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto analizę, įvertinat įmokų ir išmokų struktūrą bei kitimą įtakojančius veiksnius;
3. pateikti siūlymus dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo subalansuotumo.

Tyrimo metodai – statistinių duomenų analizė ir sintezė, lyginimo, apibendrinimo, horizontalioji, vertikalioji analizė, grafinis ir prognozavimo.

Studijuojant literatūrą, Lietuvos socialinio draudimo įstatyminę bazę ir statistinius duomenis išanalizuota Lietuvos socialinio draudimo sistema, Valstybinio socialinio draudimo fondo („Sodros“) biudžetas, jo pajamos ir išlaidos, įmokų tarifai, atlikta „Sodros“ biudžeto analizė 2005-2010 metais, atlikta prognozė 2011-2012 metams ir įvardytos galimos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto subalansuotumo problemos sprendimo kryptys.

SUMMARY

Bandzevičienė K. Analysis of budget of the State Social Insurance Fund of the period 2005-2010/ Economics MA Thesis. Supervisor Dr. I. Panovas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, Department of Economics, 2011 – 74.

Key words: social insurance, social insurance system, contributions, disbursements, budget of the State Social Insurance Fund.

Contents: Social insurance is one the most important parts in the social security system. The state social insurance system is based on the solidarity principle: employed people support retirees, disabled and unemployed people by paying contributions. Therefore it is very important that sufficient attention was paid to the area. At present social insurance system of Lithuania faces problems whose settlement will influence financial welfare of future pensioners. Stability of social insurance system rests on the balance in the State Social Insurance Fund, namely, proportion of income and disbursement.

Subject of research – contributions and disbursements of the State Social Insurance Fund. Aim of research – to provide evaluation of the budget of the State Social Insurance Fund and suggestions regarding the balance of the State Social Insurance on the basis of analysis of the State Social Insurance Fund's system, legal acts and statistical data.

Objectives:

1. to review social insurance system, structure of the State Social Insurance Fund;
2. to produce analysis of the 2005-2010 budget of the State Social Insurance Fund taking into account factors influencing structure and variation of contributions and disbursements;
3. to render suggestions regarding a better balance of the State Social Insurance Fund;

Methods applied – analysis and synthesis of statistical data, comparative, generalisation methods, horizontal, vertical analysis, graphical and prediction methods.

Through study of relevant literature, legal basis of the State Social Insurance Fund and statistical data social insurance system of Lithuania, budget of the State Social Insurance Fund („Sodra“), its income and disbursements, rates of contributions were analysed, analysis of the budget of „Sodra“ in 2005-2010 was conducted and a forecast for 2011-2012 was produced, and possible directions of solution to the problem of ill-balance of the State Social Insurance Fund's budget was provided.

PRIEDAI

„Sodros“ įmokų tarifų dydžiai draudžiamoms asmenų grupėms

Draudžiamos asmenų grupės	Draudėjo mokamos įmokos		Apdraustojo mokamos įmokos	
	2010 m.	2011 m.	2010 m.	2011 m.
1. Asmenys, dirbantys pagal darbo sutartis, draudžiami visomis valstybinio socialinio draudimo rūšimis	23,3 proc. pensijų soc. draudimui 3,4 proc. ligos ir motinystės soc. draudimui 1,1 proc. nedarbo soc. draudimui 3 proc. sveikatos draudimui 0,2 proc. bendram nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų soc. draudimui		3 proc. pensijų soc. draudimui 6 proc. sveikatos draudimui	
Bendras tarifas	31 proc.		9 proc.	
2. Asmenys, gaunantys autorinius atlyginimus ir tuo pat metu turi darbdavio rūšims	14 proc. visoms soc. draudimo rūšims 3 proc. sveikatos draudimui	23,3 proc. pensijų soc. draudimui 3,4 proc. ligos ir motinystės soc. draudimui 1,1 proc. nedarbo soc. draudimui 3 proc. sveikatos draudimui 0,2 proc. bendram nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų soc. draudimui	2 proc. pensijų soc. draudimui 6 proc. sveikatos draudimui	3 proc. pensijų soc. draudimui 6 proc. sveikatos draudimui
Bendras tarifas	17 proc.	31 proc.	8 proc.	9 proc.
3. Asmenys, gaunantys autorinius atlyginimus ir tuo pat metu neturintys darbdavio (socialinio draudimo įmokas moka nuo pusės gautų pajamų, neviršijančių 48 draudžiamųjų pajamų dydžio sumos per metus)	23,3 proc. pensijų soc. draudimui 3,4 proc. ligos ir motinystės soc. draudimui 3 proc. sveikatos draudimui		3 proc. pensijų soc. draudimui 6 proc. sveikatos draudimui	
Bendras tarifas	29,7 proc.		9 proc.	
4. Asmenys, gaunantys atlikėjo ar sportininko pajamas ir tuo pat metu neturintys darbdavio (socialinio draudimo įmokas moka nuo pusės gautų pajamų, neviršijančių 48 draudžiamųjų pajamų dydžio sumos per metus)	23,3 proc. pensijų soc. draudimui 2,2 proc. ligos ir motinystės soc. draudimui 3 proc. sveikatos draudimui		3 proc. pensijų soc. draudimui 6 proc. sveikatos draudimui	
Bendras tarifas	28,5 proc.		9 proc.	

Draudžiamos asmenų grupės	Draudėjo mokamos įmokos		Apdraustojo mokamos įmokos	
	2010 m.	2011 m.	2010 m.	2011 m.
5. Ūkininkų ir jų partnerių gautos pajamos (moka įmokas, jei pajamos lygios arba didesnės kaip 4 ir mažesnės arba lygios 14 europinio dydžio vienetų)	16 proc. pensijų ir motinystės soc. draudimui nuo MMA 9 proc. sveikatos draudimui	26,3 proc. pensijų soc. draudimui 2,2 proc. ligos ir motinystės soc. draudimui 9 proc. sveikatos draudimui	Nėra	Nėra
Bendras tarifas	25 proc.	37,5 proc.	–	–
6. Ūkininkų ir jų partnerių gautos pajamos (moka įmokas, jei pajamos didesnės kaip 14 europinio dydžio vienetų)	16 proc. pensijų ir motinystės soc. draudimui 9 proc. sveikatos draudimui	26,3 proc. pensijų soc. draudimui 2,2 proc. ligos ir motinystės soc. draudimui 9 proc. sveikatos draudimui	Nėra	Nėra
Bendras tarifas	25 proc.	37,5 proc.	–	–
Pusė savarankiškai dirbančių asmenų pajamų (išskyrus tuos, kurie verčiasi individualia veikla, turint verslo liudijimus bei individualių įmonių savininkus ir TŪB/KŪB tikruosius narius), neviršijančių 48 einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžio sumos per metus	26,3 proc. pensijų soc. draudimui 2,2 proc. motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės) soc. draudimui 9 proc. sveikatos draudimui		Nėra	
Bendras tarifas	37,5 proc.			
Individualių įmonių savininkai bei TŪB ir KŪB tikrieji nariai socialinio draudimo įmokas kas mėnesį moka nuo išimamų pajamų sumos, ne mažesnės kaip minimali mėnesio alga ir ne didesnės kaip 4 draudžiamosios pajamos	26,3 proc. pensijų soc. draudimui 2,2 proc. motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės) soc. draudimui* 9 proc. sveikatos draudimui	26,3 proc. pensijų soc. draudimui * 9 proc. sveikatos draudimui		
Bendras tarifas	28,5 proc. *	35,3 proc. *		
Savarankiškai dirbančių asmenų pajamos, kurie verčiasi individualia veikla, turint verslo liudijimus	Įmokos dydis – 50 proc. valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio (180 Lt) tik pagrindinei pensijos daliai. Savanoriškai gali draustis papildomai pensijos daliai, t.y. mokėti 15 proc. valstybiniam socialiniam draudimui deklaruojamų sumų, neviršijančių		Nėra	

Draudžiamos asmenų grupės	Draudėjo mokamos įmokos		Apdraustojo mokamos įmokos	
	2010 m.	2011 m.	2010 m.	2011 m.
	LRV patvirtintų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžio.			

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis

Čia: * (mokestinė bazė savarankiškai dirbantiems asmenims pakeista 2010 m. birželio mėn. ir galioja nuo 2010 m. liepos 1 d. iki 2012 m. birželio 30 d.) Pensijų socialinio draudimo įmokos mokamos nuo Valstybinei mokesčių inspekcijai deklaruotų su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais pajamų.

1. Valstybinio socialinio draudimo fondo 2005 metų biudžetas, valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai ir jų dydžiai atskiroms socialinio draudimo rūšims patvirtinti 2004 m. lapkričio 11 d. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu Nr. IX-2580.

2. Valstybinio socialinio draudimo fondo 2006 metų biudžetas, valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai ir jų dydžiai atskiroms socialinio draudimo rūšims patvirtinti 2005 m. gruodžio 8 d. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu Nr. X-435.

3. Valstybinio socialinio draudimo fondo 2007 metų biudžetas, valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai ir jų dydžiai atskiroms socialinio draudimo rūšims patvirtinti 2006 m. gruodžio 7 d. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu Nr. X-966.

4. Valstybinio socialinio draudimo fondo 2008 metų biudžetas, valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai ir jų dydžiai atskiroms socialinio draudimo rūšims patvirtinti 2007 m. gruodžio 6 d. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu Nr. X-1356.

5. Valstybinio socialinio draudimo fondo 2009 metų biudžetas, valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai ir jų dydžiai atskiroms socialinio draudimo rūšims patvirtinti 2008 m. gruodžio 18 d. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu Nr. XI-70.

2 PRIEDAS

Valstybinio socialinio draudimo fondo mokamų išmokų gavėjų skaičiaus (tūkst. žm.) pagal pensijų rūšis 2005-2010 metais

Metai	2005	2006	Pokytis, proc.	2007	Pokytis, proc.	2008	Pokytis, proc.	2009	Pokytis, proc.	2010	Pokytis, proc.
Pensijų gavėjai, tūkst. žm.											
Senatvės	595,5	591,0	-0,8	591,0	0,0	595,0	0,7	597,9	0,5	598,8	0,2
Netekto darbingumo (invalidumo)	211,3	211,2	0,0	213,3	1,0	217,1	1,8	225,2	3,7	226,9	0,8
Ištarnauto laiko	1,1	1,1	0,0	0,9	-18,2	0,8	-11,1	0,7	-12,5	0,7	0,0
Našlių ir našlaičių (maitintojo netekimo)	253,1	252,2	-0,4	264,2	4,8	262,5	-0,6	265,4	1,1	274,1	3,3
Kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas	8,7	9	3,4	9,1	1,1	9,0	-1,1	8,8	-2,2	8,4	-4,5
Išankstinės senatvės	5,7	8,1	42,1	8,2	1,2	7,3	-11,0	6,5	-11,0	8,7	33,8
Iš viso	1075,4	1072,6	-0,3	1086,7	1,3	1091,7	0,5	1104,5	1,2	1117,6	1,2

Pensijų gavėjų skaičiaus palyginimas 2005 metais su 2010 metais

Pensijų gavėjai, tūkst. žm.	2005 m.	2010 m.	Pokytis, proc.
Senatvės	595,5	598,8	0,6
Netekto darbingumo (invalidumo)	211,3	226,9	7,4
Ištarnauto laiko	1,1	0,7	-36,4
Našlių ir našlaičių (maitintojo netekimo)	253,1	274,1	8,3
Kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas	8,7	8,4	-3,4
Išankstinės senatvės	5,7	8,7	52,6
Iš viso	1075,4	1117,6	3,9

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų ir išlaidų kitimas 2005-2010 metais

Pajamos	2005 m.	2006 m.	Pokytis, proc.	2007 m.	Pokytis, proc.	2008 m.	Pokytis, proc.	2009 m.	Pokytis, proc.	2010 m.	Pokytis, proc.
Draudėjų privalomosios draudimo įmokos, mln. Lt	5562,9	6760,9	21,5	8378,7	23,9	9967,9	19,0	8345,3	-16,3	7609,1	-8,8
Pensijų socialiniam draudimui, mln. Lt	4214,5	5145,1	22,1	6401,1	24,4	7652,0	19,5	6259,4	-18,2	5704,2	-8,9
Ligos ir motinystės socialiniam draudimui, mln. Lt	478,3	583,5	22,0	727,7	24,7	893,7	22,8	872,9	-2,3	795,2	-8,9
Ligos ir motinystės socialiniam draudimui, kai draudžiama motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpoms, mln. Lt								0,128		0,23	
Nedarbo socialiniam draudimui, mln. Lt	251,0	283,4	12,9	324,1	14,4	304,8	-6,0	267,9	-12,1	269,1	0,4
Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui, mln. Lt	51,3	61,8	20,5	78,3	26,7	94,3	20,4	75,9	-19,5	46,2	-39,1
Sveikatos draudimui, mln. Lt	512,4	625,2	22,0	779,7	24,7	924,5	18,6	780,0	-15,6	705,4	-9,6
Pensijų ir nedarbo socialiniam draudimui, mln. Lt	55,4	61,9	11,7	67,8	9,5	98,6	45,4	89,0	-9,7	88,7	-0,3
Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui valstybės lėšomis, mln. Lt								0,074		0,042	-43,2
Apdraustųjų privalomosios draudimo įmokos, mln. Lt	533,2	648,6	21,6	805,2	24,1	956,2	18,8	2366,8	147,5	2212,5	-6,5
Pensijų socialiniam draudimui, mln. Lt	447,8	544,4	21,6	675,2	24,0	802,1	18,8	806,9	0,6	735,6	-8,8
Sveikatos draudimui, mln. Lt	85,4	104,2	22,0	130,0	24,8	154,1	18,5	1559,9	912,3	1476,9	-5,3
Savarankiškai dirbančių ir jiems prilygintų asmenų privalomosios draudimo įmokos, mln. Lt	74,7	88,0	17,8	116,2	32,0	142,5	22,6	82,7	-42,0	161,4	95,2

Pensijos pagrindinės (ir papildomos dalies) draudimui, mln. Lt	60,2	72,8	20,9	96,0	31,9	119,3	24,3	46,6	-60,9	124,8	167,8
Pensijos papildomos dalies draudimui, mln. Lt	14,5	15,2	4,8	20,2	32,9	23,2	14,9				
Pensijos pagrindinės dalies draudimui, kai dalis įmokos dengiama iš LR Valstybės biudžeto, mln. Lt		0,0005		0,0045	800,0	0,0095	111,1				
Ligos ir motinystės socialiniam draudimui, kai draudžiama motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpomis, mln. Lt								3,9		5,7	46,2
Sveikatos draudimui, mln. Lt										30,8	
Valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo įmokos, mln. Lt	3,0	3,3	10,0	4,0	21,2	4,2	5,0	2,4	-42,9	1,7	-29,2
Baudos ir delspinigiai, mln. Lt	5,9	5,0	-15,3	7,3	46,0	7,3	0,0	14,3	95,9	13,3	-7,0
Asignavimai iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, mln. Lt	149,9	248,5	65,8	389,2	56,6	80,0	-79,4	495,7	519,6	328,2	-33,8
<i>Asignavimai iš kitų valstybės piniginių išteklių, mln. Lt</i>											
<i>Asignavimai iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir kitų valstybės piniginių išteklių, mln. Lt</i>								495,7		328,2	-33,8
Atgautos į ankstesnių metų išlaidas iškeltos abejotinai atgautinos sumos, mln. Lt	41,9	17,7	-57,8	18,6	5,1	13,5	-27,4	8,1	-40,0	13,9	71,6
Veiklos pajamos, mln. LT	19,0	27,7	45,8	39,5	42,6	45,4	14,9	41,7	-8,1	41,7	0,0
Sveikatos draudimo įmokos iš socialinio draudimo pašalpu, mln. Lt										104,8	
IŠ VISO PAJAMOS, MLN. LT	6390,5	7799,7	22,1	9758,7	25,1	11217,0	14,9	11357,0	1,2	10486,6	-7,7

Išlaidos	2005 m.	2006 m.	Pokytis, proc.	2007 m.	Pokytis, proc.	2008 m.	Pokytis, proc.	2009 m.	Pokytis, proc.	2010 m.	Pokytis, proc.
Pensijų socialiniam draudimui											
Senatvės pensijos, mln. Lt	3027,9	3401,5	12,3	4264,5	25,4	5507,5	29,1	5864,8	6,5	5395,9	-8,0
pensijų gavėjai, tūkst. žm.	595,5	590,9	-0,8	590,9	0,0	595,0	0,7	597,9	0,5	598,8	0,2
vidutinis 1 mėn. išmokų skaičius, tūkst. vnt.				596,9		596,3	-0,1	602,5	1,0	602,5	0,0
vidutinė pensija, Lt	420,29	476,88	13,5	595,41	24,9	769,66	29,3	811,12	5,4	746,29	-8,0
Netekto darbingumo (invalidumo)	959,3	1084,5	13,1	1328,4	22,5	1674,5	26,1	1809,4	8,1	1724,7	-4,7
pensijų gavėjai, tūkst. žm.	211,3	211,2	0,0	213,3	1,0	217,1	1,8	225,2	3,7	226,9	0,8
vidutinis 1 mėn. išmokų skaičius, tūkst. vnt.				219,8		224,3	2,0	231,7	3,3	231,8	0,0
vidutinė pensija, Lt	368,7	416,86	13,1	503,70	20,8	622,26	23,5	650,8	4,6	620,11	-4,7
Našlių ir našlaičių (maitintojo netekimo) pensijos	258,8	267,2	3,2	372,5	39,4	412,7	10,8	419,7	1,7	396,1	-5,6
<i>Maitintojo netekimo pensijos</i>	<i>51,3</i>	<i>50,4</i>	-1,8	<i>50,8</i>	0,8	<i>54,2</i>	6,7	<i>50,0</i>	-7,7	<i>42,8</i>	-14,4
pensijų gavėjai, tūkst. žm.	16,5	14,1	-14,5	11,6	-17,7	9,4	-19,0	8,1	-13,8	7,0	-13,6
vidutinis 1 mėn. išmokų skaičius, tūkst. vnt.				12,3		10,1	-17,9	8,1	-19,8	7,4	-8,6
vidutinė pensija, Lt	248,7	282,07	13,4	343,35	21,7	448,74	30,7	484,00	7,9	483,43	-0,1
<i>Našlaičių pensijos</i>	<i>173,8</i>	<i>186,4</i>	7,2	<i>240,9</i>	29,2	<i>278,6</i>	15,6	<i>149,2</i>	-46,4	<i>150,5</i>	0,9
pensijų gavėjai, tūkst. žm.	160,2	167,0	4,2	167,6	0,4	171,4	2,3	39,6	-76,9	40,1	1,3
vidutinis 1 mėn. išmokų skaičius, tūkst. vnt.				184,2		183,8	-0,2	41,7	-77,3	42,5	1,9
vidutinė pensija, Lt	87,13	89,9	3,2	198,32	120,6	274,81	38,6	298,3	8,5	295,21	-1,0
<i>Našlių pensijos</i>	<i>33,7</i>	<i>30,4</i>	-9,8	<i>80,8</i>	165,8	<i>79,9</i>	-1,1	<i>220,5</i>	176,0	<i>202,8</i>	-8,0
pensijų gavėjai, tūkst. žm.	76,4	71,1	-6,9	84,9	19,4	91,1	7,3	225,8	147,9	227,0	0,5
vidutinis 1 mėn. išmokų skaičius, tūkst. vnt.				96,2		95,1	-1,1	236,4	148,6	233,2	-1,4
vidutinė pensija, Lt	35,5	35,5	0,0	70,00	97,2	70,00	0,0	77,7	11,0	72,44	-6,8
Ištarnauto laiko	5,2	5,2	0,0	5,6	7,7	6,1	8,9	5,8	-4,9	4,7	-19,0

pensijų gavėjai, tūkst. žm.	1,1	1,1	0,0	1,0	-9,1	0,8	-20,0	0,7	-12,5	0,7	0,0
vidutinis 1 mėn. išmokų skaičius, tūkst. vnt.				1,0		0,9	-10,0	0,8	-11,1	0,7	-12,5
vidutinė pensija, Lt	347,4	393,64	13,3	474,07	20,4	598,58	26,3	635,03	6,1	576,17	-9,3
Kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas	31,6	35,7	13,0	44,3	24,1	55,7	25,7	58,7	5,4	44,7	-23,9
pensijų gavėjai, tūkst. žm.	8,7	8,9	2,3	9,1	2,2	9,0	-1,1	8,7	-3,3	8,4	-3,4
vidutinis 1 mėn. išmokų skaičius, tūkst. vnt.				9,3		9,2	-1,1	9,0	-2,2	8,7	-3,3
vidutinė pensija, Lt	279,0	323,0	15,8	394,39	22,1	500,96	27,0	539,74	7,7	426,95	-20,9
Išankstinės senatvės	23,2	36,7	58,2	45,0	22,6	49,3	9,6	46,8	-5,1	64,5	37,8
pensijų gavėjai, tūkst. žm.	5,7	8,1	42,1	8,3	2,5	7,2	-13,3	6,5	-9,7	8,7	33,8
vidutinis 1 mėn. išmokų skaičius, tūkst. vnt.				8,3		7,3	-12,0	6,5	-11,0	8,8	35,4
vidutinė pensija, Lt	335,60	374,04	11,5	450,28	20,4	562,08	24,8	595,37	5,9	609,93	2,4
Išmokos mirusius pensijų gavėjus laidojusiems asmenims	29,6	34,2	15,5	42,9	25,4	53,5	24,7	56,4	5,4	28,3	-49,8
mirusiųjų skaičius, tūkst. žm.	40,4	42,2	4,5	42,8	1,4	43	0,5	42,7	-0,7	44,5	4,2
vidutinė pensija, Lt				1000,31		1242,41	24,2	1319,02	6,2	636,02	-51,8
Nepriemokos 1995-2002 metais dirbusiems pensininkams						220,5			-100,0		
Lėšos už Valstybinio socialinio draudimo fonde įgytas pensines teises, tūkst. Lt										0,9	
Vidutinė senatvės pensija, turint būtinaį stažą, Lt	428,08	486,06	13,5	608,38	25,2	786,36	29,3	832,62	5,9	764,78	-8,1
Vid. senatvės pensijos, turint būtinaį stažą, lyginamasis svoris brutto darbo užmokestyje, proc.	36,8	35,5	-3,5	37,1	4,5	40,7	9,7	46,7	14,7	44,7	-4,3
Einamųjų metų draudžiamosios pajamos, Lt	1037	1148	10,7	1344	17,1	1445	7,5	1488	3,0	1170	-21,4
Vidutinė metinė bazinė pensija, Lt	186	215	15,6	263	22,3	334	27,0	360	7,8	360	0,0
Iš viso pensijų socialiniam draudimui, mln. Lt	4335,7	4865,2	12,2	6103,2	25,4	7979,8	30,7	8261,6	3,5	7659,9	-7,3

Ligos ir motinystės socialiniam draudimui											
Privalomajam valstybiniam socialiniam draudimui, mln. Lt	494,1	621,4	25,8	940,4	51,3	1685,8	79,3	2120,8	25,8	1722,2	-18,8
Ligos pašalpos, mln. Lt	283,3	352,4	24,4	503,3	42,8	664,9	32,1	630,1	-5,2	330,5	-47,5
Motinystės pašalpos, mln. Lt	75,1	99,3	32,2	140,2	41,2	217,1	54,9	258,7	19,2	197,8	-23,5
Motinystės (tėvystės) pašalpos, mln. Lt	135,7	164,2	21,0	277,7	69,1	772,0	178,0	1197,9	55,2	1165,9	-2,7
<i>Motinystės (tėvystės) pašalpos iki vaikai sueis 1 metai, mln. Lt</i>				277,7		493,6	77,7	701,7	42,2	567,2	-19,2
<i>Motinystės (tėvystės) pašalpos už vaiką nuo vienerių iki dviejų metų, mln. Lt</i>						278,4		496,2	78,2	598,7	20,7
Profesinės reabilitacijos pašalpos, mln. Lt	0,0	0,0189		0,0403	113,2	0,0255	-36,7	0,01	-60,8	0,01	0,0
Tėvystės pašalpos, mln. Lt		5,5		19,2	249,1	31,8	65,6	34,1	7,2	28,0	-17,9
Savanoriškajam valstybiniam socialiniam draudimui, mln. Lt	0,0032	0,005	56,3	0,0059	18,0		-100,0	0,0018		0,0026	44,4
Iš viso ligos ir motinystės socialiniam draudimui, mln. Lt	494,1	621,4	25,8	940,4	51,3	1685,8	79,3	2120,8	25,8	1722,2	-18,8
Nedarbo socialiniam draudimui, mln. Lt	248,6	279,5	12,4	319,1	14,2	306,4	-4,0	629,0	105,3	491,8	-21,8
Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui, mln. Lt	25,5	33,6	31,8	44,2	31,5	52,8	19,5	53,4	1,1	43,2	-19,1
Lėšos, pervedamos į Privalomojo sveikatos draudimo fondą, mln. Lt	507,5	616,5	21,5	767,6	24,5	919,3	19,8	2221,0	141,6	2295,8	
Lėšos, pervedamos į pensijų fondus, mln. Lt	308,4	531,1	72,2	851,6	60,3	1064	24,9	433,8	-59,2	328,2	-24,3
Neatgautinos ir abejotinai atgautinos sumos, mln. Lt	33,8	51,7	53,0	30,7	-40,6	354,5	1054,7	142,8	-59,7	125,6	-12,0
Veiklos sąnaudos, mln. Lt	175,9	246,1	39,9	225,8	-8,2	291,1	28,9	373,4	28,3	600,7	60,9
IŠ VISO IŠLAIDOS, MLN. LT	6129,6	7245,1	18,2	9282,7	28,1	12653,8	36,3	12014,8	-5,0	13267,4	10,4
Einamųjų metų rezultatas	260,9	554,5	112,5	476,0	-14,2	-1436,8	-401,8	-657,8	-54,2	-2780,8	322,7